

Ljubljanski ZVONI

Leposloven in znanstven list.

Štev. 6. V Ljubljani, dne 1. ržénega cvéta 1894. Leto XIV.

Balada o sv. Martinu.

Ah, kaka zima! Sto volkóv!
Nocój ne pridem živ pod krov.

Kakó ti, ščip, z nebés se smeješ!
Le škoda, da kar nič ne greješ.

A kóđ, Boštján, si zášel, kóđ?
Nemara to ní prava pot...

Sneg méte... óstra sapa piše...
In krog in krog nobene híše!

Pač! nekaj tukaj-le stojí...
Kapélica je — se mi zdi.

Kapéla svetega Martina,
Patróna ljubega mi vina!

Da nisem ga takó rad pil,
Nocój bi tukaj ne nočil...

A tí, svetník, mi ne zaméri,
Če tožim tí... pri moji véri!

Veš, ímel kočó svoje dni
Še lepšo jaz sem, nego tí.

Zdaj ní več moja tam na Griči —
Prodali so mi jo biriči

In zdaj razcépan je beráč
In bos ko gós Boštján, kováč.

Vsak pes oblaja me na cesti...
Glej, od mrazú se moram tresti.

A tí se zime ne bojíš,
Vsak dan obleko tu delíš.

Še mene s plaščem zdaj ogrni,
Če treba, Bog ti ga povrni!

Ne sékaj z mečem ga čez pol!
Daj célega, saj ves sem gol!

Takó... takó! Kakó se svéti!
Oh, škoda ž njim se je odéti...

Od pét do vrata ves je zlat...
Da ne bi vzel ga kak mi tat!

Ljudjé od pragov nas podijo —
Svetniki še za nas skrbijo.

Kožuhe móli skopcem žró,
A naše truplo je nagó...

Kakó me greje!... Naj počijem,
V tvoj plašč ovit tu v kot se skrijem...

In ko zasvítal se je dan —
Bil zmrznil je beráč Boštján.

A. Aškerc.

V Zali.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

Ko se je pripravilo nekaj jedila, da so se nasitili lačni hlapci, in ko je bil utolažil svoj glad tudi fizik Paulus Secundus, ukazal je kanonik iz nova, da se mu pripravi nosilnica. Obložili so jo z mehkim mahom in storili vse, da bi imel bolnik mehko ležišče. Neprestano je ugovarjal zdravnika, toda brezuspešno.

Po jedi prinesó hlapci svojega gospodarja iz sobe in ga rahlo posadé na nosilnico. Bilo je najkrasnejše jutro. Na nebu ga ni bilo oblačka, in na severu so se Triglav in drugi snežniki ostro črtali zadi v temnozeleni krajini. Rosa se je lesketala po listji in travi, in globoko po dolinah je ležala gosta megla, da se je videlo, kakor bi jih polnila jezera samega belega mleka. Bilo je krasno jutro, in lovec si ne more želei krasnejšega in prijetnejšega v teh krajih. Če le izpustiš pse v zeleno grmovje, zdajci se ti oglase, in kakor bi trenil, že je divjad na nogah in gonja v najlepšem tiru, da se ti lovsko-veselo širi srce!

Takó se je tudi kanoniku Amandu širilo srce, ko je tisto jutro ležal na nosilnici pred Mrakovo hišo. Odpravljal se je na dolgo pot, ali skrbi mu ni provzročala. Globoko je zasopel in srkal čisti zrak, katerega je bil takó nerad pogrešal v tesni in zatohli sobi.

»Za Boga!« vzklikne radostno, »kakó lahko se tu diha, in prav takó mi je, kakor bi bil prišel iz temnega groba! Bodete videli, gospod fizik, da me ozdravi prav ta pot in ta zrak, ki dosedaj ni mogel do mene!«

»Kaj zrak, kaj zrak!« ujezi se Paulus Secundus, »takšen zrak ni nič prida, sosebno ne, če pride do rane! Jaz, reverendissime, odklanjam vsako odgovornost, in ti, Conrade, si mi svedok, da jo odklanjam.«

»Za svoje početje hočem biti sam odgovoren bodisi proti ljudem, bodisi proti Bogu. Vi, care amice, odvezani ste vsake odgovornosti, in v tem oziru naj vas ne moré skrbí!«

»Meni je prav,« odgovorí deželni fizik; »prav pa ni, da moram, toliko da sem iz težka prisopihal tu gôri, zopet nizdolu, ne da bi se bil počil in oddehní!«

»Hodili bodemo počasi,« dé nató kanonik Amandus, »poglejte vender okolo sebe in ozrite se v krasno jutro! In lovske pse imamo in lovske rogove, pa naj bi lazili po gozdih in svoje pse na lancih vlačili za sabo! Nikdar ne, amice; danes bode zvonilo po vsi Zali in nekaj strellov bode odmevalo med hribovjem in plaha zverjad bode puščala krvav sled po mokri travi za sabo! Takó bodi! In morda, tu se zanašam nekoliko na tvojo pomoč, mi Conrade, morda izproži kanonik sam jedenkrat ali dvakrat svoje smrtonosno orožje, če mu pride žival na strel! Takó bodi!«

Deželni fizik pozove slugo k sebi. »Ali ničesar ne čutiš, Conrade?« ogovorí ga važno. »Ali ti nisem pripovedoval précej od prvega trenutka, da bode takó in nič drugače? He! Ali ti nisem govoril o prisadu? Videl bodeš, da poseže vrag vmes, predno smo v Loki! Govorí li pameten človek takó — in ali se véde takó, če nosi smrtno rano na telesi? Veruj mi, stara duša, prisad je v njem, kri vrè po njem, in drob se kuha v njem! In v takih časih se odpravlja na lov! Kri vrè po njem, in drob se kuha v njem! To je moja zadnja beseda, Conrade, in odslej ne izpregovorim ničesar več! Vi, ki ste porojeni tepci, pa počenajte, kar se vam ljubi. Ali toliko rečem: da sem jaz v službi kanonika Amada, uprl bi se mu siloma, da bi ne smel odtod, nego moral ostati v postelji še mnogo dnij. Vi pa ste tepci, zató storite, kar vam drago!«

Te besede je govoril Paulus Secundus tiho, takó da jih ni umel kanonik Amandus.

»Morda pa le ni prevelike nevarnosti,« ugovarja sluga, »ker je danes takó rdečega in zdravega lica kakor nekda, ko ga še ni raztrgal medved! Skoro verujem, da dobri gospod res ozdravi!«

Zaničevanje, ki je ob tem ugovoru napolnilo dušo deželnemu fiziku, ne dá se popisati.

»Tepec!« zakričal je, »kaj že nisem povedal, da vrè kri po njem! Basta!«

»Conrade!« izpregovorí kanonik Amandus, ki je posnel iz zadnjih besed deželnega fizika, da hoče le-tá pregovoriti njegovega hlapca, »nikar si ne daj zmešati glave, nego obrni okrog sebe poglede in

povej mi, je li to takšno jutro, da bi mogel umreti pošten in Bogú ljub lovec? Ne in ne!»

Po kratkem premolku dostavi: »Privedite mi tolpo pisanih lovskih psov, da vidim, ali uboge živali še poznajo ubovega svojega gospodarja!»

Storili so, kakor je ukazal. Obsuli so mu tožno ležišče zelenega lova tuleči pomagači in se gnetli okolo njega. Hipoma ga je spoznala pisana tolpa in skakaje in lajaje napravljala nemir ter takó izražala veselje, da zopet vidi svojega gospoda. Klical jih je po imenih, hvalil njih ognjevitost in jim obetal, da jih denašnji dan čaka še obilo posla. Bil je lep, ali tožen prizor, ko je bolni lovec z uničenim svojim telesom, a z bistrim in neugonobljenim duhom ležal sredi svojih nestrpnih psov, ki so mu lizali drobno roko ali se vzpenjali po ležišču ali pa grebli po zemlji, prav kakor bi očitali svojemu gospodarju, da leno leži ob takem jutru, nikar da bi jih pognal v temno lozo, da bi mu gonili lovsko žival.

»Dà,« izpregovoril je kanonik Amandus, »dà, žalostno je, ko ne morem vstati in vas kakor nekdanj odvèsti v temni gaj! Pomagati mi ni. Raztrgano in onemoglo je moje teló, a duh mi je čil in kakor orel razpenja svoje peruti nad visoko Zalo! O moj Bog, duh v meni govori, da so prešli zame tisti zlati, dušo poživljajoči časi, ko smo zdravi in radostni lovili po božjih gozdih!»

Tedaj je kanonika Amandu obkladala brezupna toga, in sicer bolj nego kdaj prej. Umolknil je in se zagledal tja v zeleno hribovje, kjer si je iskalo zavetišča in skrivališča obilo plahe divjačine. Njemu pa vse to ni hasnilo; z duhom se je vzpenjal nad gorovje, a s telesom je bil prikovan na ležišče, da se ni mogel geniti!

»Conrade,« šepne Paulus Secundus staremu slugi, »že ga napada slabost, kar ni čudo, ko vrè kri po njem!»

Ali bolnik se skoro ojači in zapové z ostrim glasom: »Odvedite mi pse! Preživi so, in njih hrup mi muči glavo!»

Neradi so ga ostavili zvesti lovski pomagači, in le siloma so jih odtrgali hlapci od njegovega ležišča. Vzdihnul je in dejal sam v sebi: »Dà, dà, veselega lova vesele dóbe so minile!« Potem pa je ukazal:

»Conrade! Pokliči dekleta!»

Poklicali so Katarino, in ko je pristopila, dejal ji je rahlo:

»Podaj mi roko, Katarina, sedaj mi je odriniti. V nadlego sem bil itak predolgo, takó tebi kakor tvojcem. V imeni Bogá se poslavljam od tebe, in če vas bodo kdaj trli ali vam delali krivico, spomni

se, da ti živi na loškem gradu prijatelj, ki neče nikdar pozabiti, da je nekdanj užival dobrote pod streho te hiše!»

»Siromak,« deje Paulus Secundus iz nova proti Konradu, »o loškem gradu govori in druge vabi tja, ko ga bržkone sam nikdar več ne ugleda! Conrade, videli bodete, kaj je prisad!«

Kanonik Amandus prime roko dekletu in dvigne plaho in boječe oko proti nji, ki tudi ne more izpregovoriti. Neprestano se je borila s solzami, ki so ji zalivale oko.

»V Bogu odhajam od tebe, Katarina,« dejal je zamolklo, »in upam, da oprostí takó meni kakor tebi, če sva — v mislih — grešila proti Njega zapovedim. Časi so hudi, in božjim služabnikom se je ogibati vsega, iz česar bi se porodilo pohujšanje.«

Še jedenkrat je uprl pogled v njen blede obraz, ki je bil prav v tistem trenutku takó miloben in prijeten, kakor je milobna in prijetna prva pomladanska cvetka. Ali premagal je sebe kanonik Amandus in zaklenil dušo svojo, da mu miloba njenega obraza ni mogla več zasijati vanjo. Lahno vzdihnivši je izpustil njeno roko: »Z Bogom ostani, Katarina!«

»Dvignite me!« — obrne se nató k hlapcem, »itak se mudimo predolgo!«

In ni je več pogledal, dasi mu je blede obraz, ko so ga dvignili in odnesli, obledel še bolj, četudi ne vemo, ali zató, ker je trpel muke telesne, ali zaradi tega, ker se mu je tudi srce vilo v mukah. Odnegli so ga vkreber. Z mrtvim glasom je še ukazal:

»S psi krenite na desno, da pridete v gozd pod nami! Le jedenkrat mi še dopustite, da začujem zvonečo Zalo in petje lovskih rogov!«

Izginili so hlapci in psi. In zapel je lovski rog in po Zali je odmeval, in njega melodiški glasovi so se prav skoro družili z zvo njenjem razdraženih štirinogih gonjačev, ki so bili prav brzo zavohali in prepodili zverjad. Po logu se je drevila srce oživljajoča gonja, dočim so nosilci z bolnikom počasi lezli proti vrhu. Ondu pri hiši pa je še vedno stala deklica prav tam, kjer se je bil poslovil od nje bolni kanonik, in za njim je zrla, dokler niso oni dospeli do vrha ter se potem skrili njenim pogledom. Težke kaplje so ji padale na lice.

»Nič več ga ne bodem videla, nikdar več!«

Takó je vzdihala in stala še vedno na mestu, ko je bil oni, ki je bežal pred nje ljubeznijo, že davno izginil za vrhom gozdate Zale. —

»Takó vam je,« dostavil je gospod Andrej — »o sebi ne govorim — ljubezen v pogubo, in toga in trpljenje sta ji neprestani

družici. Še dandanes ni drugače, in v dôbi, ko je živel kanonik Amandus, bilo je takisto!«

* * *

Tedaj pa se oglasi Jernač izpod Skale, rekoč: »Noč je visoka, in mislim, gospoda, da bi nam vsem kazalo nekoliko zaspati. Tisto, kakó se je loški korar ženil pri Mrakovi Katrici, lahko zvemo jutri, najsi jaz zase skoro ne vem, ali bi verjel vse to, kar pripoveduje gospod Andrej. Gospod Andrej takrat tudi še ni zahajal v Zalo, in sedaj vprašam, kakó vé vse?«

»Ti govoriš po slabi svoji pameti,« vtakne se v razgovor Miha, ki se nama je hotel prikupiti, »v starih knjigah se bere to ali óno, o čemer ti, Jernač, ki še svojega imena ne znaš podpisati, ne veš ni česar. Čemú torej nasprotuješ gospodom ti, ki ničesar ne veš?«

Že je hotel Jernač izpod Skale vzkipei, ali pomiril je prepir gospod Andrej: Ne prepirajta se, nego molčita! Dobro! Poskusimo, če moremo nekaj ur zaspati, da bomo čvrsti in trdni, ko napoči težko pričakovana lovska ura!«

»Tudi po moji volji je to,« izpregovorim jaz, »in o končni usodi kanonika Amandusa se izpoveš po dognanem lovu, ko bomo počivali tu okrog ognja in naju bodeta navduševala vsaj dva orjaka-petelina, viseča ondu na smrekovi veji. Ali ti je všeč takó, Jernač?«

»Slišali ju bomo,« odgovori le-tá čmerno, »če pa bodeta tudi visela na veji, ne vem! Gospodu Andreju nič kaj ne zaupam; pravijo, da roka, ki mašo bere, nikdar dobro ne strelja!«

»Oho!« ugovarja kapelan Andrej, »ali morda že nisem lani ustrelil prvega, ki je pel v Špiku nad Lučinami, he, ali ni res?«

»Mogoče! Mene ni bilo zraven in videl ga tudi nisem!«

»Sedaj, bratec Andrej,« vtaknem se jaz v precč živahni razgovor, »sedaj te je Jernač razžalil ravno dvakrat. Prvič, ko je dvojil o resničnosti tvoje povesti, drugič, ko zopet neče verjeti, da ustreliš petelina in da si sploh že ustrelil katerega, ali pa posebe ónega, ki je v lanski pomladi pel na Špiku nad Lučinami.«

»Razžalil me je, prav res, zeló me je razžalil!« pritrdi kapelan Andrej.

»Zató menim, da mu gré nekaj kazni!«

»Prav takšno je tudi moje mnenje!«

»Le šalita se, gospoda,« odgovori Jernač; »če se ne motim, zbira se tam nad Blegošem čudna megla, in od juga že tudi vleče po malem. Ko odbije v Lučinah tri, bode pa vse prepreženo in iz lonca bode lilo,

da bodemo vsi mokri kakor poljske miši. Nikar ne imejmo nepotrebnih govoric, nego zaspimo rajši!»

»Kazen mora biti«, odgovori gospod Andrej, »in ker se je Jernač kazal nekamo takega, kakor bi mu moje pripovedovanje ne bilo všeč in bi on sam lahko povedal vse bolje, naj torej pripoveduje!«

»Naj pripoveduje,« vzdiknem jaz, »kakó je prvič ljubil žensko in vabil družico k sebi, kakor jo vabi petelin na veji!«

»Če ustrelí gospod Andrej petelina,« odgovori Jernač porogljivo, »pa vam povem vse. Lahko noč!«

Skoro nató smo zaspali. Proti jutru, predno še se je svitalo za gorami, vzbudil nas je Jernač, ki ni mnogo spal, češ, da bi ne prespali ugodnega časa. Bila je še temna noč, ali megla na Blegoših se je bila razkadila, in niti oblčka ni bilo videti na modrem nebu. Tudi sape ni bilo, in popoln mir je vladal nad Zalo. Po temnih stezah smo odšli do svojih petelinov. Kdor ni izkusil kaj takega, njemu ni móči dopovedati, s kakšnimi čustvi lazi lovec v takih nočéh po tihem gozdu. Nikjer se ne gane list, samó po suhljadi začuješ tu in tam, da hodi žival po nočnih potih. Bodisi da skakljá zajec proti svojemu ležišču, bodisi da je lisica ali jazbec, ki se vrača z nočnega lova. Med vejevjem zaskovika ponekod sova ali pa mali čuk, ki počasi izpušča tožne svoje glasove iz grla. Z Jernačem sva lezla po poti in vestno pazila na vsak korak, da ni kdo stopil na suho vejo in provzročil nepotrebnega hrušča, ki bi morda preplašil orjaškega pevca.

»Za gorami se že dela bela progá,« zašepetá Jernač, »in zvezde že tudi niso več takó svetle! Sedaj bode pa koj, če bode sploh pel.«

In natezal je uhó, ali bi kje ne začul znanega klepanja v noči.

»Že brusi!« izpregovori radostno, »že brusi! Nekje blizu je! Skakaj!«

In skakala sva. Kadar je zaljubljeni petelin samó klepal, tedaj sva obtičala na mestu in niti sopsti se skoro nisva upala. Ko pa je brusil, tedaj sva švignila dva ali tri korake naprej in napenjala oči, da bi čim prej ugledala pevca na temni veji. Priskakala sva v potu svojega obraza — in to v pravem pomenu te besede, ker se uprav pri petelinskem lovu prelije največ znoja — do kraja gošče, in tik naju se je v nočnem mraku prostirala ravnina, kjer so pred nekaj leti posekali drevje. Tu in tam je še stala hoja, stara z mahom obrasla hoja, in risje oči bi moral imeti človek, da bi v takem črnem vejevji ugledal črnega petelina. Tu med jelkami je pel. Pod njim so kokale kure, in jedna, ki naju je bržkone začutila, vzplapolala je od tal in odletela po lozi. Nje krilati ljubljenelec pa je pričel takó vdelovati na

svoji veji, kakor da so mu v nevarnosti vse grahaste ljubice. Kakor grah so se mu vsipali glasovi iz grla, in klepanje in brušenje se je vrstilo neprestano. Lahko je bilo skakati, in skoro sva dospela blizu drevesa, kjer je pel.

»Ga že vidim!« zašepeče Jernač, »malo pod vrhom je, in prav dobro vidim, kakó zvija vrat in kakó devlje rep v koló!«

Jelko sem sicer videl, ali brezuspešno sem jo neštevilnokrat premeril od vrha do tal — v temnem vejevju nisem ugledal petelina.

»Za Boga,« vzdihnil je Jernač, »baš sedaj dviga kljun, in skoro slepec bi ga moral ugledati! Na drugi veji od vrha tiči, in če pogledate nekoliko proti nebu, vidite, da se ta veja pregiblje!«

Gledal sem proti nebu, ali niti jedna veja se ni zmajala pred mojim pogledom. Vse je bilo črno in mirno, dasi sem gledal in gledal, kar se je dalo.

»Kure se že plaše, in če ga skoro ne ugledate, preplaši se, in glavo stavim, da mi petelina zvabijo z mesta. Sam vrag vé, kakšne oči imate!«

Kapljema mi je teklo po čelu, ko sem se iz nova in iz nova trudil, da bi ugledal usodno vejo. In takrat se mi je videlo, kakor bi se bila zamajala veja pod vrhom, in res, slep sem moral biti, da nisem takoj iz pričetka opazil črne oble, ki je tičala na tej veji. Pripravim puško. Bil je zadnji, čas, ker so bile kure že prav zelo vznemirjene in so se čimdalje bolj odmikale od petelina.

»Dobro pomerite!« šepne Jernač, »ako ne bode prav zadet, занese se globoko v jarek, da ga ves svet več ne iztakne!«

Pomerim. Oblo na veji sem imel brezdvajbeno pred sabo in ko sem menil, da jo imam na cevki, izprožim. Razlegalo se je po vsi Zali, mogočno, veličastno.

»Tresk!« razjezi se Jernač, »jelka je zadeta, ali petelina je vrag vzел! Saj sem vedel, da bode takó!«

In klet je, ali na vrhunec mu je priklopela jeza, ko sva končno dognala, da sem streljal v nekov zarastek na veji, dober vatel pod petelinom. Če bi bilo mogoče, bila bi se poštenjakova jeza še povečala, ker je prav v tistem hipu počilo na óni strani Zale, kjer je gospod Andrej lazil za svojim petelinom . . .

(Dalje prihodnjič.)

Nova pota.

Čital J. Stritar v slovenskem klubu na Dunaji dne 17. sūšca 1894.

Dvakrat ne moremo stopiti v isto reko, pravi globokoumni Efežan. Vse je v večnem toku in prevratu; vse se vedno razvija, izpreminja in gine. Tako tudi duševno življenje človeško. Ali kakor se priroda tudi v dobi svojega najbujnejšega razvoja, spomladi, ne razvija enakomerno — zdaj nekako leno, zaspano, neveselo; nič noče prav iz tál, na dan; ko se pa združijo potrebni pogoji za življenje, začne se vse povsod hipoma gibati in kliti in rasti, zeleneti in cvesti; drví se in hita, kakor bi se balo, da ne dobode vse prostora na svetu — tako tudi napredovanje človeškega duha v teku časa ni enako v desetletjih, stoletjih. Po dolgi dobi, ko je vse kakor v nekem zimskem spanji otrplo, mrtvo, nastopi mahoma čas, ko se vse bujno razvija in giblje; misel podi misel, iznajdba iznajdbo, kakor bi se jim mudilo na dan. Novi stvori izpodrivajo stare, in kar je trdno in čestitljivo stalo leta in leta, maje se danes in jutri bo ležalo na tleh. V desetletjih je več izpremembe in napredka kakor prej v stoletjih.

V taki dobi, to smemo pač reči, živimo tudi mi proti koncu devetnajstega veka. Kaj smo doživeli v razmeroma kratkem času! Ko bi bil pred kakimi petindvajsetimi leti meni kedó prorokoval in dejal: Ti boš še doživel tretjega nemškega cesarja; na svoja ušesa boš slišal, ko bo pojočo deklico na klavirji spremljal človek dober dan hodá od nje, in to, kakor da bi bilo v bližnji sobi poleg tebe; in na svoje oči boš videl po vseh knjigarnah v oknih prosto, starim in mladim na ponudbo, izpostavljene knjige, kakoršne se zdaj samo skrbno zavite in dobro zapečatené prejemale iz Hamburga, káli; živel bodeš v času, ko bode mladini in starini učitelj in voditelj modrijan, ki na vprašanje, staro kakor človeštvo: Kaj je resnica, kaj je pravica? kratko in krepko odgovarja: »Nič ni res, vse se smé« — ko bi mi bil tako prorokoval, pravim, čudno, prav čudno bi ga bil gledal. In vendar sem doživel vse té čudne stvari in še mnogo drugih ne menj čudnih.

Tù hočem govoriti, in tudi to samo nekako površno, o velikem, korenitem prevratu, ki smo ga v poslednjih letih doživeli na slovstvenem polji. Lepota-boginja, vzorna, vzvišena žena, z onim neskončno milim, tolažečim pogledom; gospa, kateri smo se, tolažbe in

povzdige potrebni, bližali in klanjali v težkih urah — pahnena je iz svojega oltarja in na njeno mesto so nam postavili ženščino z olepoticenimi lici in brezsravnimi očmi! Kar je bilo stoletja in stoletja narodom lepo, blágo in sveto, to je zdaj otročje, smešno, lažnjivo. In narobe: kar nam je bilo prej spačeno, ostudno, smrdljivo, to je zdaj pravilno, resnično, lepo: »fin de siècle«! Od Ilija do Weimarja, kakó dolga pot — vse ena sama dolga zмотa in zmešnjava, prijatelj! — Kaj je lepo, kaj je umetnost, poezija, to vemo še le sedaj, ko so nam oči odprli novi proroki koncem devetnajstega stoletja. V tmíni nam je bliskoma zasijala luč resnice, svetla, da nas oči skelé. V kaki sramotni zmoti smo živeli dozdej, živeli so rodovi pred nami! Zakladi naši, ki smo jih hranili tako zvestó in skrbno, izpremenili so se čez noč v staro navlako. »Precénjenje vseh cén« (Umwertung aller Werte) imenujejo to novi blagovestniki naši. Mladiči, ki še dišé po šolskem prahu, učé nas, kaj je človek (kakovo je življenje). Človek je žíval, zver, in nad njo se nikdar ne povzdigne. Srce človeško je brezno, temno prebivališče vseh grdih in podlih strasti in pošasti.

Resnica, resnica! kriči po ulicah bosonogi naturalizem. Jaz vam podajem in prodajem čisto, golo, nepopačeno resnico. Življenje vam slikam, kakoršno je, ne kakoršno si mislijo in želé stare samice; kažem vam človeka v pravi, istiniti podobi. Kar ste videli do zdaj, to je laž in sleparstvo. Todà kaj lepota! Ne lepote, resnice nam je treba; bodi ta resnica še tako grda, ostudna in žalostna; kaj se bomo slepili!

Na to odgovarjamo mi staroverci, starokopitniki tako:

Tisti glasoviti naturalizem ali verizem, ki se dandanes tako šopiri, saj ni res, da bi bil kaka čisto nova prikazen, ki se je porodila še le v naših srečnih časih. Kar ima on dobrega, zdravega, vpravičenega v sebi, to je skoraj tako staro kakor poezija. Še več: vsak velik pesnik je, v pravem zmislu, tudi naturalist. Kaj je bil pa Homer? Njegovi junaki v Ilijadi od vzornega Ahileja do Terzita, ki je imel, kakor slavni svetokriški kovač »nos in obraz potlačen«, ali so morda kake suhe abstrakcije, kaki izrodki razgrete pesnikove fantazije? Ali niso vsi slikani po naravi, možjé od nog do glave, ki imajo vsak svoje lice in gorka kri se jim pretaka po žilah? Ali ne stojé še danes, čez toliko in toliko stoletij živi in krepki, širokopleči in tudi malo širokoustni pred nami? Kaj pa Odiseja? Lepa vrsta čisto človeških, zgolj domačih nam podob in prizorov! Kaj naj rečemo ljubeznjivi hčerki Alkinova kralja? Kedó izmed nas ni že videl Navzikae žíve pred seboj; samo malo drugače je bila oblečena, pečo je morda nosila pa zavijala je po gorenjsko! Kako ti zna tá stari poštenjak, ki ni

bil dovršil še ljudske šole, slikati človeka in vse dejanje njegovo, kako misli in čuti in kako govori! Kako živo, kako telesno nam predločuje kraljičino z mladimi tovarišami pri perilu, in kako ljubeznjivo! Tù se mi, ne bodi greh, vriva v spomin neko drugo perilo, tisto namreč v Zolajevem »Assomoirji«, o katerem sem že nekedaj govoril. Živo pač in telesno nam slika ta prizor premeteni Francoz, ali ljubeznjivo ne, ljubeznjivo! Bralcu-gledalcu slabo prihaja naposled, da bi vzkliknil z Goethejevo Marjetico: »Nachbarin, Euer Fläschchen!« In kako je Homer domač v prirodi! Prav v osrčje ji je videl; vtripanje njenega srcá je čutil in dihanje njeno je slišal. Kako je vse, kar nam pripoveduje in popisuje, gledano, doživljeno! Kaj hočete bolj prirodnega, bolj po življenji posnetega, kakor so Teokritovi pastirji? O Shakespearji mi pač ni treba obširneje govoriti; srcé človeško in človeško življenje skoraj ni imelo skrivnosti njegovemu očesu. Podobe, ki jih je ustvaril on, živele so, živé pred našimi očmi in živele bodo za nami. Kaj so nam torej novega, do sedaj neznanega prinesli nove šole možjé? Ali so nam res razodeli pravo resnico o človeškem življenji?

Ko bi prišel, govoriti se smé tako, kak prebivalec z družega planeta na našo zemljo, pa bi hotel v svoji vedoželjnosti najkrajšim pôtem spoznati človeka in njegovo življenje, kaj bi mu mogel družega svetovati prepričan naturalist, kakor da naj bere tistih dvajset zvezkov, ki jih je napisal in nakopičil glasoviti očak in véliki košta nove pisave? Sami »documents humains«, kakor pravi sam. V njih najde ukaželjni gost vse, česar potrebuje, pravi makrokozem v mikrokozmu! Ko bi mož to storil, vprašam, ali bi res zvedel vso resnico o zemljanih, ali pa tudi samo o Francozih? Da je takih ljudi na svetu, kakor nam jih z nekim satanskim veseljem in s tako obširnostjo slikajo naturalisti, kedó bi to tajil? Ali do sedaj so še táke prikazni, hvala Bogú, le izjeme; neki bolestni pojavi, katere pa še bolestnejše in odurnejše dela njih spačena fantazija. Njim nasproti, od starodavnih časov do današnjega dne, kaka dolga vrsta plemenitih bitij s človeškim obličjem; bitij, ki jih mora biti sam stvarnik vesel. Kako velik bi moral biti koledar, v katerem naj bi prostora imela vseh teh svetnikov imena! Največ pa nas je takih, ki smo nekako v sredi, ne da bi dejal, posebno na čast, ali tudi ne na preveliko sramoto človeški podobi. Zakaj nam škodoželjno kažete vedno le one, teh pa še sami nočete videti ali jih pa celó videti ne morete, ker ste slepi za vse, kar je svetlo, kakor so nekatere oči neobčutne za posamezne barve. Vi nas silite, naj gledamo svet z vašimi očmi; kedó pa nam je porok, da ga vidite vi v pravi podobi?

In tù niso še najhujši zreli možjé, ki se vsaj lahko sklicujejo na svoje izkušnje, ki so vendar nekaj videli v svojem življenji, ki so imeli kolikor toliko prilike opazovati sebe in druge. Mladič negodán, ki ni še izgubil vse mišje dlake, vriva se nam za učitelja. On, ki se je do sedaj baval le z lahkokrillimi hišnami in natakarcami in morebiti se še lajšim ženskim blagom, pozna vam vse ženstvo in vé, da ni vse vkup nič prida! Sirota ne sluti, morebiti tudi doumeti ne more, kako mnoga junakinja se nahaja v tem preklicanem spolu, tudi v nižavah človeštva, vredna, da bi človek kolena pripognil pred njo. On ni videl matere, ki prečuva noči ob postelji bolnega otroka; videl ni žene, ki po konci stoji, ko je mož v obupu povесil glavo, in videl ni deklice, ki je sama še otrok, pa skrbi za bratce in sestrice sirote, ki so izgubili očeta in mater. Koliko samozatajstva, koliko dušne sile, koliko ljubezni, stanovitnosti in zvestobe! Takemu sodniku recimo z nemškim pesnikom, malo preobrnivši besede: »Duhá uměš ti, ki si mu enák.«

Recimo, da se je človek res razvil iz živali, kakor trdite vi, zakaj mu vedno in vedno očitata neslavni izvir in začetek? Zakaj ga vedno siloma potiskate nazaj na prvotno nizko stanje? Ali bi ne bilo plemenitejše na vso moč podpirati ga v hvalevredni prizadevi, da se vzpne vedno više in više? Mož nizkega stanú, recimo celó, dá njegov oče ni bil brez madeža, izkopal se je z velikim trudom in naporom iz svojih žalostnih, dá celo sramotnih domačih razmér, da je sedaj imovit, čislán in vpliven poštenjak; kaka sirovost, kaka podlost, ko bi ga kedó o vsaki priliki in nepriliki opominjal: Kaj boš ti, saj vemo, odkod si in čegav si? In kam bi lahko moža naposled pripravilo tako ravnanje?

Ali ko bi bilo človeštvo tudi res táko, kakoršno nam slikajo ti novi proroki — mi vemo, da ni — dalje: ko bi bilo tudi potrebno ali samo koristno človeku, mlademu in staremu — mi ne vemo, kakó in zakaj — da se pred njegovimi očmi odkrije in razgrne vsa tá beda in sramota, da se on tako rekoč z vsemi počutki nasrka vse té grdobe in nesnage in tega smradú; da se mu pokaže, in to kakor pod drobnogledom stokrat povečeno pokaže vse tisto, kar so, kakor pravi pesnik »milostno bogovi pokrili z nočjo in grozo«; da se mu kakor z neko magično svetilnico posvéti v vsa skrivna kota in brezna — polna strahov in pošasti —: ko bi bilo, pravim, to res potrebno ali vsaj koristno človeku, ali naj prevzame to žalostno nalogo umetnost, poezija? Oni pravijo dà, mi, da ne. Poezija ima, kakor bomo videli skoraj, lepši, višji namen, ki ga more doseči samo ona. To pomeša-

vanje in zamenjavanje znanstva z umetnostjo se mi zdi glavna napaka naših novodobnikov.

Znano je, predobro znano mnogi materi, da otroci, sicer prav dobri in pridni otroci, z nekim posebnim, odraslemu človeku nedoumnim veseljem brazdajo po lužah in se kepajo z blatom; nič jim ne smrdi, nič se jim ne gnusi; ni ga tako odurnega mrčesa, da bi ga ne pobrali ter nesli domov; videti je, kakor da še prav ne razločajo, kaj je snaga in kaj je nesnaga. Srečni otroci; oko in nosek jim nista še tako občutljiva in sitna, kakor jim bodeta pozneje. Tako se nahajajo ljudje, ki z nekim strastnim in hlastnim veseljem sezajo po vsem, kar je neprijetnega, ostudnega, žalostnega v človeku. — Znan sem in često občujem z možem, ki ima to žalostno svojstvo posebno razvito. Pošten človek, dobra duša — ali vsaka tretja beseda mu je: Človek je »beštija«! In to modrost vam daje od sebe z nekim mefistofelskim zadovoljstvom. Knjigo čisla samo, če mu potrjuje to prepričanje. Kako je vesel, ko zopet kaj sliši, kar, če tudi samo na videz, podpira njegov »ceterum censeo«! Vesel, pravim; ne, veselje, pravo srčno veselje to ni, to sem že spoznal, primešana mu je bridka kaplja, ki mu precej greni tisto veselje; mož sam sebe muči. Čudna uganka je človek! To je nezdravo in vendar tako razširjeno dandanašnji, da, to je prava bolezen našega časa.

To nezdravo nagnenje pa se prerado pridruži težnji človeški, katera je sama na sebi koristna, namenu primerna ter nas soseben povzdiguje visoko nad žival. Vedoželjnost, hrepenenje po znanji in spoznanji, to je pravi kvas človeštvu. Ali »omne nimium vertitur in vitium«. Poželenje po imetji je zdravo, ohrani človeštvo koristno; prestopi naj svoje meje, in zdajci se izpreobrne v lakomnost, skopost, bolezen, kateri ni zdravila. Taka bolezen, imenoval bi jo Faustovo bolezen, je tudi brezmerne vedoželjnost. Ubogi človek! resnica te mika in vabi; ali ko tekaš za njo, beži pred teboj kakor lepa večernica pred otrokom, ki teče za njo z razpeto ročico.

(Konec prihodnjič.)

Svatba na Selih.

Povest. Spisal Podgoričan.

(Konec.)

XI.

ila je nedelja pred poročnim dnevom. Nebó so zastirali sivi, snežni oblaki, in mrzla burja je brila po sneženih planjavah, pobirala drobni sneg in ga nosila v zatišja, kjer je kopičila visoke, nevarne zamete. Bil je dan Gospodov, toda živa duša ni spela danes z Zgončih Poljan dôli na Rob, zakaj prenevarne so bile stezé. Stiskali so se ob pečí, molili in zrlí skozi na pol zamrzla okna, dedje in babice pa so pravili otrokom in vnukom stare zgodbe in nesreče, ki so se kdaj pripetile v burji in snegu, takó da je naposled vsakdo hvalil Bogá, ker mu je dal streho in peč. —

Dragar še nikdar ni takó godrnjal na vreme kakor danes. Oziral se je skozi okna in mrmral polglasno:

»Saj ne pridejo pónjo! Saj ne morejo priti po balo! Uh, da je prav danes táko vreme kakor pred sodnim dnevom!«

»Ne bode jih po balo, ne! Saj ni mogoče priti v tej vijavici z vozom,« méni ona in gleda omaro, skrinjo in druge rečí, ki so že pripravljene; zraven pa ukazuje ženskam, nalašč najetim za te dni.

Danes se je v Dragarjevi hiši živahno delalo navzlic sveti nedelji, in skrbno so se pripravljali na znameniti poročni dan. Vse je bilo že počejeno, okna dobro izbrisana, mize in stoli čisto omiti in orodje pospravljeno. V shrambi so se šibile police pod težo pogač in gibanic, od stropa so visele obešene svinjske gnjati in cele rešte klobas. V kleti je bil napolnjen sod s staro dolenjsko kapljico, in veliki kosi zaklanega teleta so ležali na mesarnici. V kuhinji je izkušena kuharica, daljna sorodnica Dragarjeva, kurila na ognjišči in kuhala in cmarila, da je cvrčalo in dišalo po vsi vasi. Postrežnice pa so prinašale in odnašale kuharici, lovile pitano perjad ter klale in skuble, da so bili krvavi vsi noži in predpasniki. Dragar in Dragarica nista nič ovirala in branila: »Tega ne in ónega tudi ne,« ampak priganjala sta: »Le napravljajte, da ne bode pohajalo!«

Zamišljena je sedela Lenica v kotu pri pečí, zrla prédse in na svoje rečí, in časih ji je zdrknila svetla solza po cvetočem lici in

globok vzdih se ji je izvil iz prsij, da jo je ježno pogledal oče in se je mati plašno ozrla po hčeri . . .

Stenska ura je odbila dve.

»Dve je že, pa jih še ni!« zagodrnjá Dragar nejevoljen. »Kdaj pa misli voziti balo?«

»Veš, da bi rad prišel, pa menda že ne more. Morda so proti Kališčam še večji zameti nego pri nas,« pravi mati.

»Zameti? — Naj bodo! Po balo mora priti; kaj misli, da bomo sedaj prestavljali svatbo, ko je že vse pripravljeno?«

»Ne bi bilo take škode, ne!« oglesi se Lenica.

»Ej, ti pa veš. Toliko smo že pripravili za svatbo, kaj misliš, da bomo sedaj sami jedli?« pokara jo mati.

»Pa post se prične, ko se človek še ženiti ne smé,« pristavi Dragar ježno.

Zdajci jim udari žvenketanje zvončkov na ušesa. Dragar veselo iznenadejan pogleda skozi okno in ko ugleda v sneženi megli konje in okrašene sanj, vzklikne:

»Tukaj so!«

In brž jim gré naproti.

»Lenica, sedaj pa ne bodeš več naša,« pravi mati hčeri in si briše solzé, ki jo polivajo ob tej misli. »Danes odpeljejo balo, jutri pa tebe. Oh, pa kaj hočemo, saj mora biti takó, saj se je godilo meni prav takisto! Nič ne žaluj, saj dobiš dobrega možá!«

Po teh besedah gré mati za možem, Lenica pa si zakrije obraz in brezupno zaplaka. Nató hoče iz sobe, ali ko že drži kljuko, odpró se vrata in ženin Janez vstopi in ž njim tovariš in godci.

Na obrazu ji ne zaigrá radost, ko ga ugleda, ampak resno in hladno mu podá roko.

»Lenica, zopet si jokala!« šepne ji Janez ljubeče in ji stisne roko.

»Jokala? — Čemú?« zavrne ga ona.

»Saj se ti pozná na očéh! Oh, ti Lenica ti, dolgočasna žena bodeš, ker takó rada jočeš!«

»Ej, Janez, nič se ne boj,« pravi mati. »Videl bodeš, da bode bolj vesela, nego je danes, ko se odpelje njena bala. Kaj ne veš, da joka vsaka nevesta, kadar ji nakladajo balo?«

»Pravijo da, pa jaz nisem verjel tega. Sedaj pa verjamem.«

»Sedite, sedite k mizi!« sili Dragarica. »Da nekoliko prigriznete in izpijete kozarec vina za srečen začetek.«

Dekla pregrne mizo, in skoro se kadí na mizi juha in v steklenicah se iskri rujno vino.

Dragar pa posaja ljudi za mizo. Najprej ženina, tovariša, voznika, godce in vsakogar, ki je prišel v hišo.

Običaj je, da dobé nakladalci bale nekakšno južino, predno začno nakladati. Seljani so hiteli skupaj, nekateri so bili naprošeni, da pomagajo, drugi pa so pasli svojo radovednost.

Hlapec izpreže konje in jih odvede v hlev, drugi obrnejo saní in jih zapeljejo prav pred vežo. Na smrekovih vršičkih so migljali raznobojni popirnatí trakovi in nekamo tajnostno šepetali, kadar je potegnila burja. Otroci in drugi radovedneži so prezebajoč stali pred hišo, ogledavali saní, hvalili in grajali, ugibali in šepetali. —

Ko zaigrajo godci, uderó vsi v hišo, da se zavrtí, kdor se zná, ali pa se čudi plesalcem in jim zavida. Godci so zaigrali polko dvakrat, in plesal je, kdor je znal in mogel. Ta je pograbil deklo, óni kuharico, drugi zopet tovariša; izbiral ni nihče, ker ni bilo nì časa nì prilike. Oče Dragar se je skrbno in važno razgovarjal z ženinom; ta pa se ni kaj zanimal za svojega tasta, nego smijal se je nevesti in gledal plesalce. Silil je mater, da bi zaplesala z njim; ta pa se je izgovarjala, da ne zná in je namežikala hčeri, naj bode prijaznejša z ženinom.

»Lenica, jutri pa bodeva plesala midva,« méní Janez in jo prime za desnico.

»Dà, jutri bodeva plesala,« pravi ona, izmakne mu desnico in seže po kozarci.

»Matija, ná! Pij!« namigne Lenica vstopivšemu Matiji, nudeč mu kozarec.

Matija se zareží in seže po vinu. Nesoč ga k ustom, napije:

»Na dobro srečo vsem!«

»Bog daj!«

»Matija, pazi nekoliko, saj vidiš, da je vse narobe,« pravi Dragar.

»Pa bodem!«

»Čas je, naložiti,« pravi Dragar ženinu. Nató oba vstaneta in gresta v vežo, kjer stojé pripravljene rečí.

Nakladali so balo, smijali se, ukazovali drug drugemu, pehali se semtertja, ker jih je bilo toliko, da so bili drug drugemu na poti. Dragar in ženin sta se pogovarjala o važnih stvaréh, Lenica je jokala, čemur se pa ni čudil nihče, in ljudje bi se bili le čudili, ako bi ne bila potočila solz. Saj je vender umevno, da človek ne ostane ravnodušen, kadar za vselej odhaja z rodnega doma. Da bi se jokala iz drugega vzroka, zdelo se ni nikomur!

Nekoliko predno je prišel kališki Rakar na Sela po balo, stopil je v spoštovano Slobodinovo krčmo na Robu lovec Egidij, o katerem se je bilo zvedelo, da je mrtev, a se je baš zadnje dni raznesla govorica, da še živi. Vračal se je v domovino, toda ni se mogel odločiti, da bi šel najprej k materi na Čušperk, ampak videti je moral prej rodni kraj in deklenco, katere podobo je nosil ves čas v srci. Mudil se ni niti v Trstu, v Ljubljani pa je ostal le toliko, da si je kupil za prihranjene denarje potrebnih stvari in med temi tudi novo puško dvocevko, katere si je že nekdaž želel. K sreči je dobil prostor na pošti in takó se je mogel odpraviti zjutraj domov. Zaradi slabega vremena je prišla pošta nekoliko pozneje v Turjak, in zató je Egidij šele okolo dveh ves upehan in snežen stopil v Slobodinovo krčmo.

Slobodinovi pivci radovedno pogledajo novega gosta. Ko ta odloži in se osnaži snegá ter popravi obleko in ko jim zopet pokaže obraz, ostrmé vsi, nató pa vzkliknejo:

»O, o, Egidij! Lovec Egidij! Ti, Egidij? Jazes, Egidij!«

Gnetó se okolo njega in mu stiskajo roke, zakaj veselilo jih je, da ni ostal v turški zemlji.

»Pa so mi rekli, da si že mrtev!« pravi Slobodinka, ko mu podá desnico.

»Nisem, pa skoro bi bil ostal na Turškem!«

»K nam sédi, da izpijemo kozarec ali dva, ker si takó srečno unesel glavo,« silijo ga pivci, njega znanci, in se stiskajo okolo mize, da mu naredé prostor.

»Tôči, Slobodin, tôči, da ne bomo sedeli pri prazni posodi!« zakliče vdovec Srobot in trka s steklenico ob mizo.

»Le pijmo ga, saj je nedelja!« pravi drug.

»Le pijte ga, saj ga imam dosti!« méni Slobodin in vzame prazno steklenico.

»Egidij, pij, pa kaj povej, kakó si davil Turke!« sili njegov sosed in mu pomakne kozarec.

Egidij pije, saj ga je pot ugrela navzlic mrazu, dasi je hodil komaj uro dolgo.

V tem se je bila novica zvedela v kuhinjo, v hlev, k sosedu, in takó so prišli po vrsti gledat Egidija dekla, hlapec in sosedovi. Egidij je imel dovolj odgovarjati.

»Ravno o pravem času si se vrnil, Egidij,« izpregovori Opalek z Osredka in kriči, da vse prevpije: »Moja baba mi je pravila, da si hodil za Dragarjevo punico.«

Egidij se zardí, drugi pa utihnejo, ker so radovedni, kaj bode povedal Opalek.

»Pa jaz svoji babi ne verjamem,« nadaljuje Opalek, »ker menda ni nihče takó brezumen, da bi hodil za žensko in bi jo rad imel.«

»Kaj ti veš, ali je pametno ali ni,« vtakne se Srobot v besedo.

»Móľči, pa poslušaj. Povejte, ali je res to pametno, ker sta se Egidij in Dragarjeva imela rada, sedaj se pa ne moreta več, ker vzame Dragarjeva punica Rakarja?«

»O, o, o, Egidij, kaj si povabljen na svatbo?« vpraša nekaj njegovih vrstnikov.

»Na čegavo? Govoríte razločno!« pravi Egidij vznemirjen. »Kdo se ženi ali moží?«

»Kaj ne veš? Rakar se ženi pri Dragarji. Jutri bode poroka,« pové Slobodin. »Lenico vzame.«

Kakor bi ga bil kdo udaril s kolom po glavi, takó pretrese Egidiju ta novica glavo in možgane. Stemní se mu, v glavi pa mu razdivjajo grozne misli in porajajo se grozni naklepi. Besneč plane kvišku, da se strese ogromna javorova miza in da sosed odletí od njega. Zgrabi puško in zbeží iz hiše. — — —

Divje je tulila ledena burja in sipala sneg na zemljo. Egidij pa se ne méni za to divjanje, saj mu v srci še bolj divjajo razbrzdane strasti, zahtevajoč neusmiljene osvete za nezvestobo. Sopol je v breg po zametenem poti na Sela in malone nevedé je dejal v puško smrtonosno strelivo. Skoro prisope ves oznojen in upehan na Sela.

»Pobij vse, uniči njo in njega!« dejalo mu je nekaj. »Osveti se, ne bodi šleva, da se šalijo s teboj in te vodijo za nos! Ubijem ju, hahaha, ubijem kakor psa!« zagrohotá se divje. »Potlej naj se pa vzameta!«

Takrat ugleda Dragarjevo hišo, pred njo naloženo balo in okolo nje polno ljudij. Zdajci se razlije v njem ves silni srd in ga popolnoma zmede. Z divjim vzklikom plane pred hišo med ljudi:

»Kje je Rakar? Kje je?«

Ljudje se mu preplašeni umaknejo. Ko ga spoznajo, ostrmé; nekateri bolj babjeverni mislijo, da je prikazen in se zató tresejo od strahú, da se jim kàr noge šibé.

Ženin se ozrè, ko začuje, da ga nekdo kliče. Ko spozná Egidija, nekdanjega svojega tekmeča, osupne, a takoj se nekamo razveselí, češ: Kaj mi moreš, Dragarjeva Lenica je moja in ne bode nikdar tvoja!

»O, lovec, ti tukaj? Odkod pa v tem mrazu in snegu?« izpregovorí Rakar in mu stopi naproti.

»Umakni se, pes, da te ne ubijem!« zakriči lovec in napnè petelina.

Rakar obledí od strahú in jeze, ker ga je Egidij takó ustavil, ljudje pa se umaknejo, ker so izprevideli na lovčevem obrazu in njegovem govorjenji, da res tudi to misli, kar govori.

Takrat se prikaže na pragu Dragar, radoveden, kdo je prišel.

»Ha, ti tukaj, ti slepar!«

»Mólči, starec, s teboj nimam opravka! Kje je tvoja nezvesta hči, kje?«

Ljudje stojé osupli in čakajo, kaj bode iz vsega. Iz veže pa pridejo drugi, kar jih je bilo še v hiši, in ko ugleda Lenica Egidija, zavrisne in se zgrudi na tla, kar zmešnjavo še poveča.

»Oče, kaj hoče ta birič? Kaj blazni, kaj?« reče Rakar Dragarju.

»Hahaha,« zagrohoče se lovec. »Čakaj, da vidimo, kdo je bolj blazen, jaz ali ti!«

Rekši nastavi puško in meri počasi, kakor bi se veselil smrtnega strahú, ki obhaja Rakarja. Zona obide vse, ki v duhu že vidijo Rakarja ležečega v krvi, le-tá pa stoji kakor ukopan.

»Poberi se!« zakliče Dragar.

»Prácej, samó to vam povem. Tvoja hči ni čakala mene, zato pa tudi Rakarja ne bode imela,« pravi Egidij in dobro pomeri, da zvrši brezumni svoj naklep.

»Egidij, ne ubijaj!« zakriči zdajci stari Selski Matija, zgrabi puško in jo povesi. Puška počí, in Rakarju namenjena krogla se zarije v tla.

Nekateri zamižé, da ne bi videli krvi, drugi zaječé, kakor da so sami prestregli kroglo.

Lovec se ruje z Matijo, ki mu ne pustí puške, ampak mu jo hoče iztrgati, videč, da je brezumen in da namerja umoriti Rakarja.

»Janez, béži!« vikne Dragar osupel smrtnobledemu Rakarju.

Strel je vzbudil Lenico. Plane kvišku, pogleda lovca in z vzklikom: »Egidij, Egidij!« skoči k njemu.

Lovec obstane in izpustí puško, s katero Matija zmagovito pobegne.

»Egidij, Egidij!« ponoví Lenica strastno, veselo, burno in ljubeče ter se mu oklene okolo vratú.

»Lenica! Ali me ne varaš?« vzklikne lovec, toda ne more se premagati, ljubezen do nje mu zopet prekipí, da jo stisne k sebi in jo poljubi.

Ljudje se spogledajo, in tudi sumnjivo kihanje se zasliši.

Rakar se osramočen obrne in zakolne. Dragar pa kàr strmí od grozne začudenosti, potem se zavé vse sramote, katero sta mu v tem hipu naredila hči nevesta in lovec. Njega neizmerni kmetski ponos je bil užaljen kakor še nikoli. Srd, sramota — oh, kakó je vrelo v njem! Ljudsko posmehovanje ga je šegetalo kakor oster nož. Dragarica, ki je hitro spoznala sitni in nevarni položaj, plane iz veže k hčeri in lovcu, ki se objemata in poljubljata, kakor bi bila samá.

»Lenica, Egidij, kaj delata, bežita!« prigovarja jima, vedoč, da mora mož vsak čas razdivjati. Poznala ga je dobro. Toda Lenica ni marala za opomine materine. Mislila ni ničesar, ker ji je prevelika radost udušila vsa druga čustva.

Dragar pograbi bič, zavihí ga, da zazvižga, in ga spustí besneč in kolneč na lovca in hčer. Toda komaj pade bič na lovca, potegne ga ta Dragarju iz rok in ga vrže daleč v sneg.

»Birič, slepar!« zakričí Dragar in se vrže na lovca. Iztrga mu hčer, ki jo je držal, kakor bi se bal, da mu je kdo ne otmè.

»Mólči, grešnica, jaz sem tvoj oče, jaz!« Razljučen jo pahne pred vežo.

Dragarica joka, in ljudje godrnjajo, videč, kakó divjá Dragar proti rodni hčeri.

»Poberi se, birič!«

Egidiju iz nova vzkípí jeza, toda zdajci se oglasi Lenica:

»Egidij, nehaj! Pústi! Pojdi! Ne boj se, tvoja sem in nikogar drugega! Rakar, le vózi balo, toda póme nikar ne hòdi, ker ne pojdem s tabo! Egidijeva sem!«

Razdrobil bi bil Dragar v tistem hipu svojo hčer, da mu ni utekla v hišo in zapehnila vrat za seboj.

»Rakar, vózi in ne poslušaj je, kaj blebetá!« velí svojemu zetu.

Ta pa si misli: »Žene, ki te ne mara, ne moreš biti vesel,« in zató pravi Dragarju:

»Oče, ker je takó, bale ne vozim in po Lenico tudi ne pridem. Ako bi bil to vedel, kar vem danes, ne bi je bil nikdar snubil. Pa brez zamere, le lovcu jo dajte!«

»Izprezi!« velí vozniku in mu sam pomaga; nató zajaha konja.

»Balo pa razložite ali pa prevrnite, jaz je nečem, po voz pa pridem, kadar bode prazen!« Rekši odjaha.

Dragarju je bilo to preveč. Z izbuljenimi očmi je zrl za Rakarjem, ljudje pa so sprijemali lovca Egidija, saj so se prepričali, da ni prikazen, da je res podmolški lovec Egidij.

Lovec pa se ne méni z radovednimi ljudmi, ampak gré za Matijo, ki mu je odnesel puško.

Dragar plane v hišo, ker so bila vrata že odpahnjena. Išče hčere, toda k sreči se mu je skrila takó dobro, da je ne najde.

Besnel je in klet po hiši, kričal na ženo in kogar je dosegel ter razmetaval vse, kar je bilo pripravljenega za svatbo.

Zunaj pa so se ljudje smijali, kričali in razkladali balo. Česar niso mogli znesti v vežo, znosili so v skedenj.

Takó se je razdrla Rakarjeva ženitev na Selih.

Ljudje so imeli dovolj govorice za ves post, in še dandanes ti vsakdo po ónih gričih vé pripovedovati o tej ženitvi.

XII.

Drugi predpust je prišel v dežel. Sneg je zopet pokrival naše gore in dole, ljudje pa so se ženili in možili, da je bilo veselje. Celó na Selih pri Dragarji je bila svatba. Nevesta je bila Lenica kakor pred letom, le ženin je bil drug, in sicer nihče drug nego lovec Egidij.

»Čudno, čudno,« misli si marsikdo, češ: »Saj ni mogoče. Stari Rakar izvestno ni privolil, in ona sta se vzela le, če je Dragar že umrl.« Toda živeli so še vsi. V naslednjih vrsticah naj povem, kakó je prišlo do te ženitve.

Rakar si ni dosti belil glave, ker se mu je bila podrla vsa ženitev takó čudno. V postu se je res nekaj časa jezil in klet, ogibal se Dragarjevih in srdito gledal lovca Egidija, ako sta se slučajno sešla, spomladi, po Veliki noči, pa gresta s strijcem snubit dóli nekam v Suho Krajino, in čez kake štiri tedne privéde nevesto góri na Zgonče Poljane. Rožica ni bila ta nevesta, močna in širokih, rjavih lic, a imela je dókaj dote. Tožilo se ji je res nekaj časa po domačih kamenitih rebrih, naposled pa se je venderle privadila možá s Poljan.

Dragar je iz prva preganjal hčer in preklinjal Egidija, ki mu je storil toliko sramoto, in se rotil, da Lenica nikdar ne bode njegova, da jo rajši ubije. Dragarica pa je jokala in tolažila možá, karala hčer in molila, da bi ljubi Bog kakó prav naredil. Lenici se je smijalo srce, ker se takó iznebila prisiljenega ženina, in ljubila je še iskreneje svojega Egidija. Shajala se res nista več, ker se nista mogla, a ob nedeljah sta se venderle videvala vsaj mimogredé, in takrat so govorile njiju oči.

Lovec Egidij je bil še nekaj časa v službi grofovi in je vedno čakal, da bi dobil boljše mesto. Kar mu umrje imoviti ujec v Za-

gradci in ker ni imel svojih otrok in mu je tudi žena že prej umrla, zapusti svoje imenje sestrinim otrokom. Egidij vzdigne svoj del in kupi z njim Stoparjev malin na Raščici, ki je bil prav takrat na ponudbo. Pusti službo in se preseli v novi svoj dom.

Silno se mu je tožilo po lepih solnčnih Zgončih Poljanah, in srce mu je sililo nazaj, góri na Podmol, pod Mokrec. Oh, kakó bi bil šel rad na Sela k Dragarju, toda ni se upal, ker se je bal Dragarja. Često je šel v nedeljo v Rob v cerkev samó zató, da je videl Lenico. Ljudje pa so ga sedaj veliko bolj spoštovali, in kakó bi ga ne, saj je imel dom in denar!

Selski Matija se je često oglašal v Stoparjevem malinu, in mladi, lepi malinar ga je bil vselej vesel, zakaj Matija se je vedno režal in namežikal, saj ni bil nič drugega nego sel med njim in Lenico! — Prenašal je pisma in pozdrave.

In po dolgem času prinese Egidiju preveselo novico, da se Dragar nič več ne huduje in da ne bi branil Egidiju v hišo, ako pride na Sela. In skoro se oglasi Egidij na Selih. Dragar se je držal nekoliko resno, a Lenica in mati sta bili veseli. Počasi je vse takó prišlo, da je Egidij zasnubil Lenico, in ponosni Dragar mu je ni odrekel. Pozabljena je bila vsa sramota in jeza, in Egidija ni mogel Dragar več prezirati, saj je bil njemu jednak, posestnik in celó malinar!

Predpustom je bila burna svatba, Lenica in Egidij sta se vzela. Povabljen je bil tudi Rakar, toda ni ga bilo.

Sedaj pa gospodari Egidij na Stoparjevem, melje in reže, ukazuje hlapcem in ljubi ženo, zakaj še vedno je lepa, da se z njo lahko ponese. Otroci že skačejo okolo hiše, in z njimi se igra tudi stari, osiveli Matija in trdi, da mu še nikdar ni bilo takó dobro kakor sedaj. In res ne laže: Egidij in Lenica mu strežeta oba in oná že vesta, zakaj, saj če bi ne bilo Matije, no, Rakar bi bil takrat — — — in Bog vé, kje bi bil sedaj Egidij!

Dragar in Dragarica prihajata često k njima in se radujeta sreči svoje hčere.

In ko se vračata domov, pravi ona dostikrat:

»Vidiš, starec, da je vzela Rakarja, ne bi ji bilo takó dobro. Menda vidiš, da je naš Egidij vse kàj drugega nego Rakar.«

»Priden je res, kdo bi si bil mislil,« zamrmra starec in se zamisli, koliko si zopet v letu dnij pridobi njega pridni, skrbni zet . . .

Herondovi mimiambi.

Spisal R. Perušek.

(Dalje.)

Pozorišče četrtega mimiamba je svetišče Asklepijevo na otoku Kosu. Kokala (Kokkale) je prišla od nekod na božjo pot v svetišče Asklepijevo. Njena prijateljica Kinona (Kynno)¹⁾ jo je izpremila v hram ter jo poučuje, kaj ima storiti. Po molitvi, katero izreka zahvalno vsem božanstvom, se posebno pa Pajanu, ki jo je rešil bolezni, daruje Kokala podobico, kakor pri nas ozdravljeniki darujejo podobe ali voščene ude kot simbol ozdravitve. Potem pa se čudi pridošlica krasnim umotvorinam, ki se čuvajo v božjem hramu. Prvi kipi so delo Praksitelovih sinov. Za njimi se divi še drugim kipom. Sedaj ukaže Kinona robinji svoji Kidili (Kydilla), naj pokliče cerkvenika. A ta se je takó zagledala v umotvorine, da je ne čuje. Na to se vsuje toča psovka na ubogo robinjo, dokler je prijateljica ne potolaži. Potem se Kokala čudi slikam, in tudi Kinona zanosno govori o Apelu Efežanu, ki je bil *ἑστῆς*, po izvolitvi, postal meščan kojski. Sedaj pristopi cerkvenik, ki izjavi, da še nobena žrtva ni imela takó krasnega uspeha. Gotovo navadna fraza, da je zanj dobil dobro napojilo. Kinona še opozori Kokalo, naj ne pozabi cerkvenika, kateremu je od take žrtvovane živali šel izvesten del, n. pr. od petelina bat.

Ta mimiamb ima sicer malo dramskega življa v sebi. A misliti si moramo, da je mnogo pomogla do dramskega uspeha mimika igralcev.

Čudno je, da med navedenimi umotvorinami ni omenjena podoba Afroditina, o kateri govori Strabo (XIV. 657), da se je čuvala v Asklepijeji. Morebiti je bila ta podoba šele pozneje nameščena v tem hramu.

Prizor se vrši v Kosu; značilno je, da je od vseh mest samó Kos odlikovan s pridevkom »mili«.

IV. Ženski darujeta in žrtvujeta Asklepiju.

Kokala. Pozdravljen bodi, gospodar Pajan²⁾, ki vladaš v Triki³⁾ ter stoluješ v milem Kosu in Epidavru⁴⁾, s teboj pa pozdravljena Ko-

¹⁾ Po analogiji Lēto: Latona, Metro: matrōna, dal sem tudi drugim ženskim imenom na »ō«, n. pr. »Kiño«, končnino »ona«, da dobé primeren slovenski oblik, premda v grščini in latinščini nimajo teh drugotnih oblik.

²⁾ Pri Homerji je Pajan ime zdravniku olimpskih bogov, pozneje pa priimek različnih bogov, ki so blažili bolečine, n. pr. Apolona, Dijonizija, Asklepija.

³⁾ V tesalski Trikki je bilo baje najstarejše svetišče Asklepijevo.

⁴⁾ V Epidavru, mestu v Argu, bilo je znamenito svetišče Asklepijevo. Ko je bila nekoč kuga v Rimu, poslali so v Epidauros po kačo, znak Asklepijev.

ronida,¹⁾ ki te je porodila, in Apolon in Higijeja²⁾, katere se dotikaš z roko ter Panaka³⁾ in Epijona⁴⁾ in Ijesona⁵⁾, katerih častni oltarji so tu-le; pozdravljen tudi Podaleirij in Mahaon⁶⁾, zdravitelj hudih bolezni, ki sta razorila dom in zidove Laomedontove; in pozdravljeni vsi bogovi ter vse boginje, ki bivajo na tvojem ognjišču, oče Pajan: vzprejmite milostno kot poobede tega-le petelina, katerega vam darujem, zgodnjega glasnika hiše svoje. Saj mi ne zajemamo iz bogatega ali gotovega (vrela)⁷⁾, ker inace bi bili prinesli pač vola ali rejeno prasico debele bradine, ne pa petelina kot plačilo za lečenje bolezni, katere si odpravil, položivši nanje blage roke.

Kinona. Na desno stran Higijeje postavi podobico, Kokala!

Kokala. Majke mi, draga Kinona, glej krasnih kipov! Kdo je neki umetno oklesal ta kamen in kdo ga je postavil?

Kinona. Sinova Praksitelova⁸⁾; kaj ne vidiš ónih črk na stojalu? Evtij, sin Praksionov, pa ga je postavil.

Kokala. Blag bodi Pajan, i ónima i Evtiju zaradi teh krasnih del — (Stopi pred drug umotvor.) Glej, prijateljica, óno deklico, ki gleda kvišku na jabolko! Ali ne bi dejala, da takoj izdihne, ako ne doseže jabolka? In ónega starca, o Kinona! Sojenic mi! Kakó óni deček davi lisičjo raco!⁹⁾ Da ni delo kamenito, dejal bi človek, da kár izpregovori. Res, sčasoma bodo ljudje znali tudi kamenom vdihniti življenje. Kinona, ne vidiš li, kakšno postavo ima ta-le kip Batale, hčere Mitetejeve? Ako kdo ne pozná Batale, poglej to podobo in ne išči nje same.

Kinona. Prijateljica, pojdi z menoj, in pokažem ti nekaj, da takó lepega še nisi videla odkar živiš. (Robinji.) Kidila, idi in pokliči cerkvenika! Ali ne govorim tebi, ki semkaj in tjakaj zijaš?! Res, ali se

¹⁾ Koronis, hči lapitovskega kneza Flegije (Phlegias), katero je Apolon usmrtil iz ljubosumnosti.

²⁾ Hygieia, posebljeno zdravje. Misliti je, da sta bili obe božanstvi združeni v jedni skupini.

³⁾ Panake, hči Asklepijeva (ki vse ozdravi).

⁴⁾ Epiona, žena Asklepijeva (ki blaži bolečine).

⁵⁾ Jēsō (zdravnica).

⁶⁾ Machaon (ranorezec) in Podaleirios, sinova Asklepijeva, borila sta se v vrsti Grkov pred Trojo. Laomedon je bil oče Priamov, kralja trojskega.

⁷⁾ Pregovor. Prim. nemški »aus dem Vollen schöpfen.«

⁸⁾ Praxiteles, znamenit atenski kipar, živel je v četrtem stoletju pr. Kr. v Atenah. Jeden sin njegov Kefizodot je izgotovil Asklepija, ki je bil prenesen v Rim, kakor poroča Plinij. Drugi je bil Timarch. Istina je, da sta brata skupno zvršila nekaj del.

⁹⁾ Lisičja raca, neka egipetska ptica, ki živi v rupah; anas tadorna. L. — Morebiti ima Heronda v mislih Boethov kip, ki predočuje dečka, davečega gos

kaj briga za to, kar ji pravim? Stojí in gleda me debeleje nego rak. Idi, pravim, in pokliči cerkvenika. Požrešnica, ne petek ne svetek te ne pohvali zaradi porabnosti, nego povsod si jednako na poti. Kidila, ta-le bog mi bodi priča, da me razvneumlješ, dasi ne maram vzkipei. On mi bode priča, pravim, da pride dan, ko si bodeš praskala to prazno bučo.

Kokala. Naj ti, Kinona, ne prevzame vsaka stvar takoj srca! — Robinja je, in lenoba tišči robinjam ušesa.

Kinona. Ali če si krotka, ravná še nepristojneje.

Kokala. Čuj ti, ostani! Vrata so odklenjena, in celica je odprta. (Ženske stopijo v celico.) Vidiš li, draga Kinona, kakšna dela! Rekla bi, da je nova Atena izklesala ta lepa dela. Slava gospé! — 'Ako bi tega-le golega dečka vščipnila, ali mu ne bi ostalo znamenje, Kinona? Saj naslikano mesó na njega životu utriplje takó životoplo kakor vrela voda. In ako ugledata Mijel in Patajkisk¹⁾, sin Lamprijonov, srebrne klešče, ali ne izbulita očij, misleč, da so res srebrne? In vol ter njegov gonjač in žena, ki hodi za njim, in mož krivonosi in óni toponosi, ali ne gleda vsem blágo življenje iz očij? Ako mi se ne bi zdelo nespodobno za ženo, kár zakričala bi od strahú, da mi vol česa ne storí, takó škili, o Kinona, z jednim očesom.

Kinona. Draga moja, resnični so umotvori Efežana Apela²⁾ v vsaki črti, in nihče ne bi dejal: ta človek je to-le razumel, ónega pa ni pogodil. Nego, česar se je lotil, v tem je tekmoval celó z božanstvi. Kdor pa je videl njega in njegova dela, a jih ni ogledal razvnet, kakor se spodobi, ta naj se za noge obesi v hiši valjavčevi.³⁾

Cerkvenik. Oj, žene, vaše žrtve so odločno lepe in kažejo najboljši uspeh. Nihče si ni bolj pridobil Apolona nego ve. Io, io, Pajan, naklonjen bodi tem ženam zaradi lepih žrtev, in njih možem in sorodnikom, ako jih imajo. Io, io, Pajan, takó bodi!

Kokala. Takó bodi, o Véliki, in da se zopet vrnemo v dobrem zdravju z možmi in otroki vršit večje žrtve!

Kinona. Kokala, lepo razseci ptico in ne pozabi pokloniti bederca cerkveniku ter molčé postavi kolač v rupo zmijino⁴⁾, in poškrópi

¹⁾ Myellos in Pataikiskos (Myllos in Pataikiōn) sta imeni razbojnikov in tatov, kakeršna so rabila Grkom v pregovorih. Primeri denašnje »Dimeže, Rinaldinije« i. t. d.

²⁾ Apelles, najslavnejši slikar stare dobe (356.—308. pr. Kr.), naslikal je tudi Afrodito za hram Afroditin v Kosu. To sliko je dal prenesti cesar Avgust v Rim.

³⁾ T. j. takó naj se zvalja in stepe, kakor valjavci valjajo, tolčejo, raztezajo in vlečejo umazano obleko.

⁴⁾ Zmija je simbol Asklepijev. V hramih Asklepijevih so se redile zmije in uporabljale pri lečenju.

žrtveno moko¹⁾, ostalo pa pojémo sedé v hiši.²⁾ In ne pozabi sama prinesiti zdravja;³⁾ prosim, dodeli (ga i meni). Res, s svetinjami⁴⁾ si ojačaš zdravje preko mere, od sodbine ti določene.

(Dalje prihodnjič.)

¹⁾ Žrtvena moka se je darovala namesto kolačev in škropila s krvjó ónih živalij, katere so se žrtvovale.

²⁾ Poleg svetišča je bila hiša, kjer so žrtvovalci uživali one kose žrtev, ki niso bili odločeni svečenikom in bogovom.

³⁾ »Zdravje« znači pri atskih piscih: »posvečen kruh« (posvečeno jelo, posvečen dar). Prim. slov. »žegen« in »odpustek«. Take odpustke je delil svečenik onim, ki so prinašali žrtve.

⁴⁾ »Svetinja« je tu posvečeni kruh, katerega imenuje gori »zdravje«. Svečeniki pa niso delili samo posvečenih jedil, nego časih tudi vejice, mazila i. t. d.

Na skalini.

Na skalini sredi mórja
Samcat siromak stoji;
Zrè v daljine, zrè v višine,
Zanj nikjer rešitve ni.

Na obzorji drobna pika!
Nade zopet se vzbudé.
Ladja, ladja! Bliže, bliže!
Glasno bije mu srcé.

Kaj? ... Tod mimo? ... Roke širi,
Kliče, vpije — vse zamán! ...
Mimo mene pluje ladja,
Beli mi zahaja dan!

† Jos. Freuensfeld.

Triolet.

In vender, dèkle, ni mi srce mrlo,
Ko brez ljubezni bil je pógled tvoj!
Razrušil se je lepi sèn nocoj,
In vender, dèkle, ni mi srce mrlo!
Kakó sem upal, da ves čar bi svoj
Nebó ljubezni meni kdaj odprlo;
In vender, dèkle, ni mi srce mrlo,
Ko brez ljubezni bil je pógled tvoj! —

Nikdár srcé ni moje bilo srečno,
Zakaj li srečno bilo bi sedaj?
Za njé ustvarjen ni na zemlji raj,
Nikdár srce ni moje bilo srečno!
Če le za hip bi pilo sreče slaj,
Od njega bi potem drhtelo večno.
Nikdár srcé ni moje bilo srečno,
Zakaj li srečno bilo bi sedaj!

Trošan.

Obljuba.

Povest iz národnega življenja. Spisala **Pavlina Pajkova**.

(Dalje.)

IV.

 istega dne popoldne séde Gašper v svoj stari naslanjač in držeč pipo v ustih, vzame časopis v roke, da bi ga čital. Bil je jako slabe volje, ker ni utegnil nekoliko spati, kakor je bil popoldne toliko vaje. Zbolel mu je bil žagar, in takó je moral sam nadzirati njega delo, ker ni popolnoma zaupal hlapcu in še mlademu devetnajstletnemu sinu. Prav včeraj je dobil nujnega dela, kateremu je trebalo večje paznosti in natančnosti.

Gašper je bil na pol kmetski, na pol mesten človek. Imeli so ga za najbogatejšega in najrazumnejšega možá daleč na okolo: takó je bil svoj čas že deželni poslanec, ud šolskega sveta, cerkveni ključar in poleg tega župan svoje vasi že dolgo vrsto let. Gašper je bil poštenjak, dasi nekoliko trd in bahat. Nikakor ni bil neblag, kakor bi kdo sodil po Tonetovem govorjenji. Njiju sovraštvo je sezalo v daljno prešlost, še v dóbo njiju mladosti.

Gašper, sin bogatega posestnika, in Tone, sin ubožnega dninarja, gledala sta oba za jednim in istim dekletom. Ali ker je razumna deklica poslušala bolj glas svojega srca nego glas ženketajočih petic, izvolila si je za možá siromašnega delavca. Od ónega časa je nastalo neprijateljstvo med mladeničema. Gašper je vzel potem za ženo drugo bogato deklico, katero so mu priporočili roditelji; toda ž njo ni bil srečen. Ko je potem videl Tonetovo srečno obiteljsko življenje, začel ga je skoro sovražiti. Menil je, da bi bila ta blagost lahko njegova, ko bi ne bilo Toneta. Toda ni bil samó zaviden njega sreči, temveč bil je tudi užaljen. Ubožni neznatni Tone se je veselil obilega in čvrstega zaroda, a on, imoviti in veljavni mož, imel je samó jednega sina, in še ta je bil grbast. Tonetu sicer ni storil ničesar žalega, a izogibal se mu je, kadar se je mogel, in kadar se mu slučajno ni mogel izogniti, pogledal je od njega, da mu ni bilo trebalo odzdravljati.

Kakor rečeno, Gašper je bil óni dan zeló slabe volje. Ta nepričakovana, a kakor se je dalo soditi, nevarna bolezen njegovega žagarja mu je bila jako neugodna. Odkod naj dobí primerneга zanesljivega možá? — Sam se je navadno le malo brigał za žago in go-

spodarstvo. Prvič zató, ker je bil jako pogostoma v opravkih z doma, drugič zató, ker je, kadar je bil domá, rad počival in čital. Čemú bi se bil tudi trudil? Imovit je bil dovolj, rodbino pa je imel majhno. Njegovemu Jurijčku ostane itak, kadar on umrè, dovolj, da mu ne bode sile in posebnih skrbij.

Ravno se zamakne v list, ko nekdo nalahno potrka. Bilo je trkanje, iz katerega bi vsakdo spoznal, da si človek, ki bi rad stopil v sobo, ne upa vstopiti, vedoč, da ne bi dobro došel.

Gašper vzpogleda od časopisa. »Kdo me prihaja motit?« misli si nejevoljen. Nató se spomni, da je sobota, ko hodijo domači berači po hišah prosit miloščine.

»Reza,« zakliče glasno, menèč, da je njegova žena v bližnji sobi, »skrbi, da bodem imel urico mirú; berači naj se obdarujejo v kuhinji.«

Nihče ne odgovori njega zapovedujočim besedam, ali večna vrata se odpró, in v sobo stopi mlado, dobro oblečeno deklè: naša Cilka.

Gašper jo prvi trenutek začuden pogleda. »Takó čedno deklè da bi beračilo?« misli si.

»Pri tleh v kuhinji je gospodinja,« pravi prijazneje, nego je bil namenjen, ko zapazi nje boječnost; »ondu že dobiš kaj.«

Cilka se za korak približa. Nje ličece je blede, oči ji gledajo boječe in zajedno proseče, nje ustnice trepetajo, kakor bi hotele izpregovoriti, pa se bojé svojega glasú.

»Spodaj v kuhinji, ali si slišala?« dé sedaj Gašper že neprijazneje; »tu góri ne dobiš ničesar.« Rekši seže po časopis in poišče mesto, kjer je prej čital.

»Nisem prišla beračit,« oglasi se Cilka komaj slišno; »prišla sem prosit, da bi dali mojemu očetu kaj zaslužka; sicer umremo vsi skupaj od gladú.«

»Kdo je tvoj oče, in zakaj ne pride sam?« vpraša Gašper začuden.

»Tone Gomila se kličejo moj oče. Prišli pa niso samí, ker bedé pri materi, ki so sinoči zboleli in —« Dalje ne more govoriti. Preplašena umolkne in se za nekaj korakov umakne.

Gašper, začuvši to ime, skočil je s stola, in sicer takó silno, da ga je zajedno zvrnil. »In — in,« oponaša neprijetno zadet njeno zadnjo besedo, »in kaj potem? Kaj meni do tega, da je Tone Gomila brez dela, da je njega žena bolna, da ste otroci lačni? Iz kratka: kaj meni do litanije vaših težav? — Ta strahopetec! Zakaj ni prišel sam? Ali se spodobi pošiljati otroka s takó važnim opravkom?«

»Oče se vas boje, kakor se vas tudi jaz sedaj bojim,« odgovori Cilka jokaje.

Gašper se glasno zagrohoče. »Bojite se me? To me veseli! Ali zakaj si prišla ravno k meni prosit očetu zaslužka? Ali sem jaz jedini v vasi in okolici, ki bi imel dela zanj?«

Zmedeno izpregovori ubogo deklè, dočim se na nje lici neprestano menjavata rdečica in bledoba: »Ker sem čula, da je vaš žagar zbolel, in sem torej menila —«

»Da vzprejem tvojega očeta namesto njega, haha!« seže ji Gašper porogljivo v besedo. »Ni slaba misel! Glejte si no, kakó daleč seza drznost! Svojo hišo naj bi mu odprl, dal dobrega zaslužka, redil mu ženo in otroke v zahvalo, ker mi je« — zdajci umolkne, zavedši se, da ima pred sabo nedoraslo deklè, kateremu se ne spodobi izreči namenjenih besed. — »Hudirja, kaj mene briga tvoj oče in vsa njegova družina? Čemú se je oženil, berač, ako ni vedel, s čim vas bode redil?« Ves razkačen udari z nogo ob tla in se približa Cilki. »Reci očetu, da nima trohice časti, ker se upa prositi mene pomoči, on, najhujši moj sovražnik!«

»Oče niti ne vedó, da sem prišla k vam!« zaihti Cilka; »okre-gajo me, kadar zvedó.«

»Ali je to mogoče? Ali se ne lažeš?« vpraša Gašper nekoliko mirneje in bistro opazuje trepetajoče dekletce. »Kdo ti je torej nasvetoval, da bi prišla k meni? Morda mati?«

»Tudi ne,« odgovori Cilka hitro, »nihče me ni poslal; prišla sem kár sama. Oče se trudijo že ves mesec, da bi dobili zaslužka; ali vse zastonj. Mati pa so sinoči zboleli od samih skrbí in žalosti, menda pa tudi od gladú. Nisem več mogla gledati našega gorjá. Prosila sem Bogá, naj mi nasvetuje, kje bi bilo najti pomoči v naši siromaščini, srce pa me je vedno gnalo k vam, zato sem prišla.«

Gašper obledí, ko začuje, da je Cilčina mati onemogla zgolj od siročine. Roke prekriža na hrbtu in stopa s povešeno glavo po sobi. Pozná se mu, da se hudo bojuje sam s seboj.

V tem trenutku stopi v sobo Jurijček, Gašperjev sin. Bil je žalostna podoba. Majhen, suhljat, rumenega starikavega obraza, kakeršnega so po navadi vsi grbavi ljudje, in z ónim privzdignjenim kupom spredi in zadi, zaradi katerega je bil ves podoben krogli. In vendar pogled nanj ni bil zopern. Njega črne živahne oči so se svetile vsakomur takó prijazno in dobrohotno, da je takoj prvi trenutek vzbujal pomilovanje in zajedno sočutje.

Začuden se ustavi pri vratih in pogleduje sedaj očeta, sedaj Cilko. Pozná se mu, da si ne vé tolmačiti tega prizora.

»Oče, kaj se je zgodilo? — Zakaj ste takó razsrjeni? — Kaj želi to deklè?« vpraša vznemirjen.

»Pomoči«, odgovori hitro Cilka namesto Gašperja. Nató mu solzna pové vzrok svoje navzočnosti.

Gašper se je v tem ves zamišljen še vedno prestopal po sobi.

»Oče«, povzame Jurijček in se mu približa, »poznam po imeni tega Gomilo, vem, da so ga v tvornici imeli za najpoštenjšega in najmarljivejšega delavca. Kakor ustvarjen bi bil za našo žago. Usmilite se nesrečne rodbine, in vzemimo ga v službo!«

»Da bi se usmilil njega, ki mi je ogrenil polovico mojega življenja?« pravi Gašper presunjen. »Kdo pa se je usmilil mene, ko sem bil nekda nesrečnejši od najubožnejšega berača, dasi sem bil mlad, zdrav, dasi sem imel vsega dosti? — Nikdo! — In kdo se usmili tebe, ljubi Jurijček, ker te je Bog ustvaril hrome? — Ali misliš, da ne vidim, kakó se ti skrivoma rogajo? Ali si pozabil, da niti v šolo nisi mogel hoditi v domači vasi, ker si bil v posmeh in zabavo svojim tovarišem? In kadar si zaželiš privésti gospodinjo v hišo, povej, katera deklica se te usmili, da bi bila radovoljno tvoja žena?«

»Jaz!« zakliče Cilka neustrašeno, »jaz bi se mu nikdar ne rogala; jaz bi mu bila kdaj gospodinja, ako bi hotel! Vi pa, oče Gašper, vi pa zató pomagajte mojemu ljubemu očetu!«

Gašper je bil presenečen. Obstal je za trenutek kakor kip; takó ga je osupnil odgovor hrabre in zajedno blage deklice. Nekaj mu je dejalo, da ima ta otrok mnogo več krščanskega čustva nego on, zreli in izkušeni mož. Sramoval se je samega sebe. Ozrè se na sina, a ta gleda skozi okno, da bi skril svojo zadrego.

Gašper začne iz nova nemirno hoditi po sobi. Nató se ustavi pred Cilko.

»Kakó ti je ime?« vpraša jo prijazno.

»Cilka«, slove njen odgovor.

»Cilka«, pravi Gašper počasi in negotovo, »pojdi domov in reci očetu, naj pride danes k meni!« —

»Ali dobí službo?« pozveduje deklica veselo, in okó se ji zasolzi od upa, »oh, hvaležna vam bodem vse žive dni!«

»Ne takó dolgo, menim«, pravi Gašper nasmehoma. »Mnogo ljudij bi čakalo prekratko življenje, ko bi se to merilo po trajnosti njih zahvale! Hvaležnost je velika krepost; žal, da ni stalna.«

»Dajte jo meni poskusiti,« méni Cilka navdušeno.

»Res je tudi nekaj blagih izjem,« nadaljuje Gašper in zmaje z rameni, »prav takó, kakor se časih narodí dvoglavo dete . . .« —

»O, pomagajte nam, in jaz bodem izjema!« zagotovi Cilka ginjena. Nató hitro prime njega roko in mu jo hvaležno poljubi, še predno se ji utegne ubraniti.

»Bodemo videli,« pravi Gašper s pomenljivim naglasom in tudi on je videti ganjen. »Koliko let pa imaš?«

»Štirinajst,« odgovori deklica.

»Cilka, recimo, da bi te jaz v štirih letih prišel snubit za svojega Jurijčka, ali bi izpolnila prejšnjo obljubo?«

»Bodem, oče, ali ne že v štirih letih,« odvrne Cilka. »Želim čim dlje ostati pri ljubih svojih roditeljih.« —

»Recimo torej, da v petih letih, tedaj bodeš imela ravno devetnajst let. Ali ti je prav?« méni Gašper in se nasmehne. Cilčina odločnost, odkritosrčnost in razumnost so ga zanimala.

Cilka se za trenutek zamisli. »Prav mi je,« odgovori potem odločno, »ako le vi mojega očeta vzprejmete za žagarja.« V tem trenutku bi bila lahko obetala vse, nobena žrtva bi se ji ne bila zdela pretežavna vzpričo veselja, katero bi očetu in materi napravila s preveselo novico.

Nenadoma pa se ji zresní obraz. Ponižno pravi: »Prosim vas, oče, da o tej obljubi še ne zinite nič besedice niti proti mojim roditeljem, niti proti komursibodi! Hudovala bi se onadva, ko bi zvedela, da že mislim na možitev. Rekla bi, da se mora v takih letih deklè še učiti moliti in delati, nikar pa da bi govorilo o možitvi!«

»Toda ti gotovo že znaš oboje,« méni Gašper.

»Seveda znam; saj ko bi ne bila davi molila takó pobožno, ne bi bil moj oče vaš žagar. Z Bogom oba!« pristavi veselo. »Bog vama povrne vajino dobro delo!«

In presrečna bolj letí nego hodi proti domu. V duhu že vidi veselo iznenadejani obraz očetov, čuti iskreno-hvaležni poljub, katerega ji pritisne mati na čelo. Na sebe, na prenačljeno svojo obljubo niti ne misli. Bila je za to še preotročja. Bog hotel, da se ne bi nikoli kesala! —

(Dalje prihodnjič.)

Tri dni ob Sprevi.

Špisal Jos. Mantuani.

(Dalje.)

Lepi gozdi se skrbno čuvajo; največ lesá se porablja za tesarstvo; za kurjavo je le staro in suho vejevje. Vso drugo kurjavo preskrbuje šota, katere je tam toliko kakor na ljubljanskem barji. Drevje ni kaj mnogovrstno: jelša, dob (gnilec, *quercus pedunculata*), jesen, beli javor (*acer pseudoplatanus*), brest, bor, smreka in vrba, to je, razven nekaterih redkih skupin bukev, nekaj zasajenih jerebik, lip in divjih kostanjev precèj popoln zapisek ondotne lesne flore. Toliko o življenji na podlagi obrta in materijalne prosvete.

Vender tudi, kar se tiče duševne prosvete in gibanja na národnem polji in v zavestni politiki, imamo zabeležiti imenitnih ostankov. O teh pripovedujem na podlagi beležek, katere mi je dal tam g. pastor; ker pa so bile dôkaj oskromne in nedostatne, naslanjam se pri tem kratkem očrtku na knjigo Pypin-Spasovičevó, dostopno mi v češkem prevodu A. Kotikovem, in jih spopolnujem.

Lužičani se delé v dva dela: v gorenje in spodnje Lužičane. To je itak obče znano. Prvi se imenujejo gorenji, ker bivajo na višjem svetu, čegar središče je Budišín, drugi pa dolnji, ker stanujejo v nižini, katere središče je Chošebuz. Obe skupini imata različni narečji. Sèm spada le bolj dolnje-lužiško; toda vzprejeli so tudi semtertja káko knjigo v gorenje-lužiškem narečji; zató se bomo nekoliko ozirali tudi na gorenje-lužiško narečje.

Naši rojaki na severu so imeli trde čase in hud boj z Germani okolo sebe. Od IX. veka dalje so se morali braniti tujega vpliva in neznanih ali vsaj tujih državnih uredob. Germanizacija je napredovala hitro; prav takó je ginila národna samostojnost. Teh bojov so mnogo omenjali germanski, rekše nemški analisti; in ker so pisali latinski, razširilo se je to njih mnenje tudi v vse druge romanske dežele. Za slovansko zgodovino torej nimamo nikjer na zapadu povse zanesljivih dokazov in virov; naša zgodovina je spojena i po pismenih beležkah i po prosveti z vzhodom.

Iz vekov pred letom 1500. ni skoro nobenega ostanka. Pripovedujejo sicer nekateri zgodovinopisci, da so severno-nemški škofje pisali in učili krščanstvo v slovanskem jeziku že od IX. veka dalje.

Pri Gorlicah je bila do nedavno navada katoličanom, hoditi z obhodom na bližnjo goro, pevaje pesem »Hospodyne pomiluj nas«. To je izvestno tista stara pesem, katero pripisujejo sv. Václavu (»Hospodyne pomiluj ny«) in katero še dandanes slišimo v Pragi, v stolnici na Hradžanah; z melodijo vred jo je priobčil Schilling v svojem muzikališkem slovníku. To bi bil gotov dokaz, da se je gojil nekdaj jezik slovanski pri službi božji, najsi iz tega še ne smemo sklepati, da je bila liturgija slovanska. Pač pa je nedvojbeno, da se je čitala blagovest in se govorila propoved v slovanskem jeziku. V XI. veku je živel jezik slovanski v teh krajih še precēj krepko, zakaj za škofa misenskega Benona († 1106) in za škofa Brunona, ki je zahteval, da znajo duhovniki dobro slovanski jezik, dá se to dokazati. Če primerjamo še beležke Helmoldove in osobito Thietmarjeve, takisto Arnoldove, vidimo, da je živelo slovanstvo precēj intenzivno. Škof Boso († 971) je sam pisal slovanski; Werner († 1101) si je dal napraviti slovanskih knjig; Bruno († 1156) je imel na svojem misijonskem poti med Obodriti spisane slovanske homilije, katere je prebiral zbranemu ljudstvu. Arnold in Thietmar sta bila večša slovanščini. Da bi bila tedaj i po ónih krajih, kjer so delovali imenovani škofje, lužiška srbsčina že narečje záse, tega ni móči trditi; misliti nam je na več narečij, a z manjšimi razlikami, nego jih imamo dandanes med pojedinimi slovanskimi panogami. V XIII. in XIV. veku je predirala germanizacija čimdalje bolj, v XV. veku je prispela na vrhunec. Prišel je za tem XVI. vek s svojo reformacijo ter je za razširjanje svojih idej uporabljal tudi spečo národnost in uklenjene negermanske jezike. Že husitizem v teh krajih ni bil brezvpliven; pripoveduje se, da je bil précej v začetku XVI. veka natisnjen lužiško-srbski katekizem; ohranilo pa se od tega tiska ni nič.

Najstarejši spomenik tega narečja je »Novi zakon« v rokopisu z leta 1548. od Nikolaja Jakubice. Naslanja se na Luthrov in na češki prevod. Prva znana in ohranjena natisnjena knjiga je mali kancijonal, katerega je sestavil Albin Moller; temu kancijonalu je pridal izdajatelj nekaj Luthrovih molitev. Leta 1610. je izdal Andrej Tharaeus katekizem iz nova kot »Enchiridion Vandalicum«, ki se hrani v samó jednom odtisku. Te knjige so pisane v dolenje-lužiškem narečji.

V gorenje-lužiškem narečji je izdal Václav Worjeh (Waričius) leta 1597. Luthrov mali katekizem, a Grega Martin leta 1627. sedem spokornih psalmov. Protestantizem se je širil torej mnogo hitreje nego germanizacija v prejšnjih vekih.

Navzlic hudim časom v XVII. veku je gorenje-lužiški propovednik Mihajl Frencl (Brancel, † 1706) dalje negoval domačo besedo. Ta mož je spoznal potrebo národnega pravopisa in ga je ustrojil za svoje knjige po češkem pravopisu; še dandanes rabijo Lužičani pravopis podoben češkemu. Spisal je več nabožnih in molitvenih knjig ter začel leta 1670. izdajati najprej prevod novega zakona iz Sv. pisma, počenši z blagovestjo ss. Matevža in Marka; leta 1693. je izdal psalter. Ko je leta 1697. car Peter Véliki šel skozi Saško, poklonil mu je Frencl svoj prevod s pismom vred, v katerem pravi, da ti nabožni zvezki vežejo njegov národ z inimi slovanskimi, osobito s širim »moskovskim« carstvom.

Nekakšna reakcija je bila za tem plodovitim delovanjem Frenclnovim Bierlingova knjiga: »Didaskalia seu orthografija vandalica« leta 1689. Slovani se pa niso lahko poprijeli tega pravopisa, ustvarjenega na nemški podlagi; dandanes ne rabi nikjer več. Naslednik Frenclnov v rodoljubnem delovanju je bil njega sin Abraham († 1740). Ta se je posvetil zgodovini svojega ljudstva in spisal obširno delo v latinščini: »De originibus linguae Sorabicae libri IV« (1693 - 96); potem »De diis Slavorum et Soraborum in specie« in »De vocabulis propriis Sorabici pagorum« (ponatisnil je to delo Hoffmann v svojem velikem zborniku »Scriptores rerum Lusaticarum« 1719). Danes moramo sicer v marsičem nasprotovati za óni čas zeló razsežni učenosti Frenclnovi, vendar se je z druge strani čuditi marljivosti in zanimanju za národ, kakor ji kaže mlajši Frencl v teh delih. Mimo tega pa imamo nenatisnjene zgodovinske, jezikoslovne in zemljepisne sestavke njegove v rokopisih, n. pr. srbsko-lužiški slovník, zgodovino gorenjih Lužic, prirodopis gorenjih Lužic in slovník dolenje-lužiški. Mnogo spisov v »Lausitzisches Magazin« in »Neues laus. Mag.« se naslanja na dela Frenclnova. Brat Abrahamov je bil Mihajl († 1752), ki je takisto deloval na národnem polju, spisavši »Dissertatio de idolis Slavorum«; njega sin Salomon Frencl († 1768) je tudi v svojem delovanju hodil po poti svojih dedov.

Ta živahna delavnost protestantske stranke je vzbudila tudi delavnost katolikov. Do konca XVII. veka so rabili učitelji protestantske knjige v domačem jeziku; leta 1679. pa je izdal jezuit Ks. Jak. Ticinus v Pragi knjigo »Principia linguae vendicae . . .«; Jurij Avg. Swětlík († 1729) je izdal nekatere nabožne knjige in prevel vse Sv. pismo (prevod je ostal v rokopisu) ter izdal prvi latinsko-srbski slovník (1721). Iz tega časa so tudi slovnice, ki sta jih spisala Mathäi in Schmutz (le-tá je izdal tudi svoj slovník), dolenje-lužiška slovnica

in slovník Tiverijev, in sicer latinsko tiskan, v dolnje-lužiškem narečji, pa še v rokopisu.

Še plodovitejši je bil XVIII. vek; do leta 1700. štejejo bibliografi okolo 50 knjig v lužiškem narečji, od 1700. do 1800. leta pa do 200! Imenitnejše knjige, natisnjene v tem veku, so popolni prevod Sv. pisma, izdelan z združenimi močmi Ivana Langa, Mateja Jokuša, Jana Böhmafja in Jana Wawerja leta 1728. z ozirom na češki, poljski in staroslovenski tekst; Bogumil Fabricius, pastor chošebuzski, izdal je leta 1709. mali Luthrov katekizem in prevod novega zakona; to delo je završil Frico, izdaviš stari zakon leta 1797., a vse Sveto pismo je prišlo zopet na svetlo leta 1824.

K ohranitvi národnosti so tudi mnogo prispevale propovedi; kjer se je govorila ta v slovanskem jeziku, ostala je malone redno do današnjega dné; kjer pa so dobivali v kritičnem času XVII. veka nemške propovednike, tam je izginila národnost, kakor je statistički dokazano. Sosebno so delovali v tem zmislu za domači jezik evangelijski propovedniki Pj e c h, J a k o b, M j e n (= Möhn) in B o h a t s k i. V obče se je v tej borbi gorenjim Lužičanom godilo bolje nego spodnjim. V Pragi so otvorili za katolike leta 1704. »srbski seminar«, kateri deluje še dandanes. Na vitemberškem in lipskem vseučilišču so se ustanovile zadrage protestantskih propovednikov za te kraje: tukaj leta 1716., tam leta 1749.

Za spodnje Lužice je bil XVIII. vek, osobito druga polovica njegova, zelo slabega vpliva. Zabeležiti nam je prevod Sv. pisma (deloma) in Luthrovega katekizma, oboje oskrbel Nemec Will (1746 do 1771), Hauptmannovo nemško-srbsko slovnico, katero je spisal kot propovednik v Ljubnowu z naslovom »Nieder-Lausitzsche Wendische Grammatica« (1761) in spise bratov Fricov: starejši, B. Kristoljub je izdal leta 1774. Luthrov katekizem in drugo nekaj poučnih knjižic, mlajši, Jan Miroslav je nadaljeval prevod Fabricijev iz Sv. pisma in dovršil stari zakon leta 1797., kakor smo že opazili.

O národni zgodovini je pisal dr. Drag. Bogoslav Anton († 1818) in dva druga — oba Nemca — in to v srbsko-národnem zmislu. Jurij Körner je izdal namreč leta 1766. na Lipskem spis z naslovom: »Philologisch-kritische Abhandlung von der Wendischen Sprache und ihrem Nutzen in den Wissenschaften.« Ob konci ima znamenek knjig, pisanih v srbsko-lužiškem narečji, počenši s XVI. vekom. Vsebina spisova je zgodovina od najstarejših časov, zasoljena s fantastičko-filološkimi opazkami. Drug spis je bil natisnjen v Budišinu leta 1782. brez imena, z naslovom: »Gedanken eines Ober-Lausitzer

Wenden über das Schicksal seiner Nation mit flüchtiger, doch unparteyischer Feder entworfen nebst Anmerkungen.« Da je bilo v tem času možno spisati tak spis, provzročilo je trdo in Srbom-Lužičanom neprijazno vladanje pruskega kralja Miroslava Viljema I.

Začetkom tega veka, osobito po Napoleonovih vojskah, začelo se je živahnejše gibanje na narodnem polji. Pastor Jurij Mjen (= Möhn) je prevel v srbsčino nekoliko spevov Klopstockove »Mesijade«, in Jan Dejko je začel izdajati mesečnik »Serbski powjedař a kurjer« v letih 1809.—1812. Po Napoleonovih vojskah se je postavil národnemu gibanju na čelo budišinski pastor Andrej Lubjenski († 1840); in v tistem času je branil národni jezik v deželnih zborih advokat dr. Mirosław Adolf Klin († 1855), katerega zahvaljuje lužiška srbsčina za svoj obstanek v šolah. Isti mož je pomagal ustanoviti leta 1847. »Matico Srbsko« in je bil nje starosta do svoje smrti. Drugi vodnik tej panogi slovanskega národa je bil Andrej Seileř († 1872). Že kot dijak na lipskem vseučilišču je ustanovil dijaško društvo »Sorabia« in izdajal v krogu tega društva svoj časnik. Skladal je potem pesmi, izdajal basni, priobčeval národne pregovore i. t. d. Lep nekrolog mu je spisal Hórnik v »Časop. Maćicy Serbskeje«, 1874., kjer navaja njega zasluge in dela. Za novejši čas je gotovo najznamenitejša osebnost na národno-slovstvenem polji Jan Ernest Smoleř (Schmaler). Da ne govorim o inih zaslugah njegovih, omenim le največjo: izdal je združen s Hauptom velevredno knjigo, o kateri izpregovorimo pozneje, z naslovom slovanskim in nemškim. Slovanski je: »Pjesnički hornych a delnych Łužiskich Serbow. Ludu z erta napisane a z jich narodnimi hłosami, njemskim pšeloženjom, njedže potrebnymi woloženjami a z wopisanjem Serbow i. t. d. wudate wot Leopólda Hawpta i. t. d. a Jana Ernsta Smolerja, i. t. d. Grymi, 1844.«

Ž njim zajedno je deloval Kosak Kłosopolski (Mosig von Aehrenfeld). Spisal in izdal je brezimno brošuro »Slawen, Russen, Germanen. 1842.« Iste ideje je zastopal Jan Peter Jordan, osobito v svoji knjižici: »Der zweifache Panslavismus. Mit Anmerkungen. Leipzig, 1847« in je deloval tudi na českem literarnem polji. Izdajati je začel leta 1842. listič »Jutrníčka«, ki je pa kmalu zamrl. Prevezel ga je potem Seileř s Smoleřjem in ga prekrstil v »Tydžeńska Nowina«. Leta 1848. je začel izhajati organ leta 1847. ustanovljene »Maćicy«. Najboljši sodelovalci so mu: Weljan, dr. Pful, Jenč, Rostok, Dučman i. dr. Razven spisov v »Časopisu Maćicy Serbskeje« so dobili gorenji Lužičani slovník, ki so ga sestavili dr. Pful, Seileř in Hórnik. — Leta 1854. je izdal Smoleř tudi srbski koledar;

zavest je bila že tolika, da je šlo med ljudstvo 1000 iztiskov. Leta 1843. je sestavil Smolef nemško-srbski slovník, 1850. leta kratko slovníco; 1846. leta je prevzel uredništvo »Slovanskyh letopisu« (»Slawische Jahrbücher«), od leta 1853. »Serbske Nowiny«; uredoval je tudi nekaj let »Časopis M. S.« in »Lužicana«; izdajal je »Zeitschrift für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft« (1862—1865) in »Centralblatt für slawische Literatur und Bibliographie« (1865—1868).

Zraven Smolefja je bil najdelavnejši sedaj že pokojni župnik Hórnik. Ustanovil je leta 1862. društvo sv. Cirila in Metoda med katoliškim duhovenstvom in organ njegov »Katholski posol« ter spisal neštevilno razprav po raznih strokovnih listih; bil je izmed najboljših poznavalcev svoje národnosti in svojih rojakov.

Da omenim še drugih sotrudnikov pri národnem delu, ti so: Jak. Buka (dvorni kapelan v Draždanih), Wehla (= Jan Radyserb), Jan z Lipy, Kr. V. Broniš, Fiedleř, Jul. E. Weljan, Rola in Muka.

Osobito za spodnje Lužičane so pisali: Kopf († 1866 izdávši »Serske spiwanske knigły« s pogrebnimi pesmimi) Schindler († 1841, izdávši zbirko propovedij in Sv. pismo) Zwahr (spisavši srbsko-nemški slovar); zbiralci národnih pesmij za Smolefjevo knjigo, Broniš, Post in Komer. Pastor Nowka je začel izdajati leta 1848. »Bramborski serski Časnik«, katerega je prevzel leta 1852. pastor Pank; od leta 1867. ga je uredoval učitelj Šwejl; leta 1857. je bil uveden na gimnaziji v Chošebuzu srbski jezik kot učni predmet. Krist. Fr. Stempel je prevel Fédrove basni (izdane leta 1854.), pastor Haussig je izdal novo urejeno Sv. pismo 1868., pri čemer so mu pomagali pastor Taešnař, Albin, Šadow, Broniš in Pank.

Národne bajke so priobčili: Weckenstedt (Wendische Sagen, Märchen und abergläubische Gebräuche. Graz, 1880.) in osobito marljivi Schulenburg (Wendische Volkssagen und Gebräuche aus dem Spreewald. Leipzig. 1880). Jako duhovite in nepristranske opazke je priobčil znani Tissot v svoji knjigi: »Voyage aux pays annexés«. (Paris, 1876). Sedaj na novo zbira národne pesmi, osobito zaradi godbe, učitelj Černý na kraljevograjskem pedagogiji.

(Dalje prihodnjič.)

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

III. Francozje so tu!

ake binkoštné sobote, kakeršna je bila leta 1809., Ljubljanci še niso ućakali. Francoz se je namreć zopet bližal Ljubljani. Res, da so trepetali že tretjić pred njim, a toliko strahú venderle še niso prebili nikoli.

Ko so Francozje leta 1797. prvić prihajali, bila je pać vsa Ljubljana vrtoglava od strahú in groze pred razvpitimi prekucuhi, jakobinci in sansculotti. Vsaj tretjina Ljubljanec je pobegnila in vzela s seboj, kar je mogla. — Tihi torek, dné 28. sušća, so se bili umeknili tudi zadnji avstrijski vojaki po ćrnuškem mostu ćez Savo. — Tiho sredo, dné 29. marcija, niso Ljubljanci videli ne cesarskih, ne Francozov. »Noć je bila tiha«, pisal je Vodnik v svojih »Novicah«¹⁾ »in po Ljubljani med dvema vojskama vse pri pokoji.« — Tihi ćetrtek zjutraj so Ljubljanci ugledali prvega Francoza; prijezdil je od Vrhniko sćem in nesel cesarskemu poveljniku Hohenzollerju v Ćrnućah pismo francoskega generala Bernadotta. Već ur ga ni bilo nazaj; vrnil se je šele opoldne. V tem so se mestni oćetje strahoma in trepetaje posvetovali v mestni svetovalnici, kaj storiti. Sklenili so, z ónim francoskim ćastnikom poslati do generala Bernadotta tri poslanca, ki naj bi mu priporoćili deželó, da bi ji prizanesel in ji ne naložil naklade, ker je ubožna, kamenita in izmolžena od vojske. Prišli so res na Vrhniko, a Bernadotta niso dobili ondu. Ne da bi kaj opravili, vrnili so se domov. Na Vrhniki se jim je izvestno povedalo, da je Bernadotte v Logatci, a bržkone niso imeli toliko srca, da bi ga bili šli iskat tjakaj. Vrnili so se in prinesli z Vrhniko le Bernadottov oklic, kateri je oznanjal Ljubljancem: »De Francozi naprej gredo, ni namenjeno ne na Vaše persone ne na Vaše premoženje, oni vošijo, oni oćjo, de bi Vi v miru in brez strahu dobićke Vašega dela in Vaših trudov vživati mogli.«²⁾ Oklic je dalje Ljubljancem priporoćal, naj Francozov ne primerjajo cesarskim (avstrijskim) vojakom; Francozje niso taki odurneži in stiskavci kakor oni: »Mi cenimo in spoštujemo šege in navade vseh národov, vaše pa še posebno... V naši vojski je najvećji red in najvećja natanćnost. Pri tisti prići

¹⁾ Vodnikovi zbrani spisi p. 67.

²⁾ Listine v Rudolfinu.

bode s smrtjo kaznovan vojak, ki bi vlomastil v vaše stanovanje. Nikar ne mislite, da smo morda divji zmagovalci; naše uljudno vedenje vas bode prepričalo o tem.« —

Ljubljanci so seveda malo verjeli tem besedam, pomirile so jih pa vendar vsaj toliko, da so dné 31. marcija začeli opoldne zopet zvoniti po cerkvah, dočim se dne 30. marcija zaradi Francozov ni zvonilo pri nobeni, in sicer zato ne, da ne bi nastalo kaj pomote.¹⁾

Naslednji dan, dné 1. aprila (bila je Tiha sobota) je primarširal general Murat s svojo avantgardo, »prednjo vojsko«, v Ljubljano, drugi dan pa Bernadottova vojska, in sicer z glasno turško godbo, vojaki pa so peli marzeljezo. Da bi se mu prikupili, šli so prestrašeni Ljubljanci po stezah in poljskih potih z belimi zastavami na prekljah in drogéh razvpitemu sovražniku naproti; prav tako belo zastavo so razobesili tudi na Gradu. Pozneje, po odhodu Francozov, ki so se mudili to pot samó pet tednov v Ljubljani, tožil in črnil je avstrijski častnik meste očete, da so oni nasvetovali takó, toda mestni očetje so mu odgovorili, da za kaj takega niso odgovorni sami: »Kaj more magistrat za to, če vró meščani na Grad, da bi videli, odkod prihaja sovražnik in koliko ga je, ali če se je tega ali ónega videlo z belo zastavo na poljskem poti? Takrat ni bilo v Ljubljani nobene gosposke, vse so pobegnile; mestni očetje so imeli zato pač drugačne skrbi, nego da bi se bili brigali za take malenkosti. Vrh tega pa magistratu do ovadbe častnikove tudi ni bilo znano, da bi bil kak someščan toliko brezpameten, pa bi se bil z zastavico v roki na stran-skem poti postavljaj v smrtno nevarnost.«²⁾

Gotovo! Radi verjamemo, da ob takih prilikah tudi najmirnejši ljudje ne vedó, kaj storiti, da bi bilo najbolj prav!

A Ljubljanci so se hitro prepričali, kakó nepotreben je bil njih strah. Francozje so se védlj proti njim prijazno in uljudno, kakor bi bili njih rojaki, ne pa sovražniki. Kar je Bernadotte obetal, tega se je tudi držal. Naložil ni Ljubljančanom nobenega vojnega davka; pustil jim je orožje, celó od meščanske garde ga ni zahteval. Vojaki so se védlj proti njim pošteno in celó uljudno, njih imetja in njih časti se res ni doteknil nobeden. Bernadotte jim je očito dokazal, kakó resno mu je bilo do obeta. Précej drugi dan po prihodu v Ljubljano se je francoski grenadir navzlic ostri prepovedi Bernadottovi venderle polakomnil in neki ženi v Gradišči siloma vzel uhan iz ušes. Takoj, ko je Bernadotti zvedel o tem, velel je nesrečnega grenadirja nasloniti k zidu šentklovsk

¹⁾ Vodnik ibid.

²⁾ Mestni arhiv ljubljanski.

cerkve in ga ustreliti. Ljubljanci bi pač nikoli ne bili mislili, da so razvpiti jakobinci takó krotki in pošteni ljudje! Seveda je bilo Francozom takrat še mnogo do tega, da bi ljudje mislili najboljše o njih!

Drugič so bili Francozje v Ljubljani leta 1805. Ta pot pa Kranjcev niso takó iznenadili kakor leta 1797. Naša vlada jih je sama pripravila na njih prihod in jih poučila, kaj jim je storiti v takem slučaju. Dva dni, predno so prišli Francozje, razglasila je proklamacijo in v nji naročila, naj se vse višje gosposke v deželi z magistratom vred spojé v jedno sámo deželno gosposko »concentrierte Landesverwaltung«. Ta bode prevzela vsa opravila, ki so pripadala do takrat raznim višjim gosposkam. Nižjih gospodk po kmetih in tudi okrožnih glavarstev se ta razglas ni dotikal; ta oblastva naj bi ostala, kakeršna so bila.

Ljudstvu pa se je zabičevalo ne le vestno izpolnjevati naredeb te deželne gosposke, ampak še posebno se mu je priporočalo, naj se véde proti Francozu mirno in se mu ne upira, ker bi to itak nič ne izdalo; celó pa naj ga nihče ne žali nì z besedo nì z dejanjem. Tisti, ki bi se pregrešil proti temu, nakoplje si le najostrejšo kazni, in morda še svoje sosede potlači v nesrečo. Deželna gospodska pa se bode trudila na vso moč, da od francoskega poveljnika izposluje prizanašanje deželi.¹⁾

Dva dni pozneje, dné 28. novembra, bralo se je že po vseh oglih nabito: »Ker je Francoz že v deželi, razglašá se proklamacija. Magistratu pa se naroča, da pouči ljudi po kmetih, naj se vedó proti francozom mirno, naj ne popuščajo svojih domov, sešebno pa naj ne odganjajo živine v hribe, ker je za kaj takega prisojena najhujša kazen. Ob sedanjem razmerji, ki se ne dá predrugáčiti, naj se ljudje drage volje udajo vojnim težavam.«²⁾

Take besede niso obetale nič dobrega! In res je bil že prihod sovražnikov drugačen nego leta 1797. Takrat ni zaradi Ljubljane počila ne jedna puška; marzeljezo pevaje in z glasno turško godbo so primarširali Francozje v Ljubljano. Sedaj, leta 1805., pa je po malem že pokalo Ljubljančanom okoli oglov! Francozje so primahali namreč takó nepričakovano in vihravo, da se jim avstrijski vojaki niso mogli umekniti dosti hitro. V Slonovih ulicah so se srečali prvi francoski konjiki z odhajajočimi avstrijskimi husarji in poknili nekaterikrat drug v drugega.

Kakšen razloček med Francozi leta 1797. in tem! To niso bili več tisti ljudje, in Massena, njih najvišji poveljnik, ni bil Bernadotte! Prvo, kar so storili, bilo je to, da so jim napovedali tri milijone davka; gluhi so bili za vse zatiranje Kranjcev, da tolikega davka izse-

¹⁾ Mestni arhiv fasc. 111.

²⁾ Ibid.

sana dežela nikakor ne vzmore. Odgovorilo se jim je, da Napoleon hoče takó in da ni nobenega ugovora. Ker pa so se Ljubljánčani še nekaj obotavljali, dal je Massena zgrabiti najmenitnejše meščane in jim rekel, da jih bode imel zaprte, dokler ne bode plačan vojni davek. Vender to še ni bilo najhujše: Francozje so gospodarili v deželi, kakor bi bili prigrmeli vanjo Turki ali Tatarji; nosili so se oblastno in osorno, vsi, od najvišjega do najnižjega; v grabežljivosti in lakomnosti so presežali drug drugega. Najhujši med njimi pa je bil Massena sam; zaradi tega mu je tudi naše ljudstvo v neravno lepi pesmi ohranilo prav slab spomin.

Kakó so Kranjci, seosebno pa Ljubljánčani, izdihnili iz dna svojega srca, ko so zaslišali, da se je sklenil mir in da Francozje odidejo iz dežele! Bili so samó devet tednov v nji; od dné 29. novembra do dné 8. februvarja, ali oskubli so jo v tem primeroma kratkem času prav do dobra.

Leta 1809. so se Francozje bližali Ljubljani tretjič. Toliko strahú kakor ta pot Ljubljánčani niso prebili ni leta 1797. Bilo je okolo Binkóštij. Dva ali tri tedne prej so užugali Francozje našo vojsko na Italijanskem in jo na vseh krajih potiskali z Italijanskega. V večjih in manjših oddelkih se je umikala po Goriškem, Koroškem in Kranjskem, Francozje pa za njo. Tistemu oddelku, ki je bežal po Kranjskem, bil je poveljnik hrvaški ban Gyulay, za njim pa je pritiskal in mu je bil vedno za petami francoski general Macdonald z 12.000 pešci in 1.100 konjiki. Naši so ga sicer ustavili pri Razdrtem, Podvelbom in v Logatci, toda zadržati ga niso mogli. Gyulayeva vojska se je zató umeknila v Ljubljano, katero so bili že leto prej utrdili silno močno.

O teh utrdbah je pisal Žiga Zois dné 10. decembra leta 1808. jednemu svojih prijateljev, da so fortifikacije na Gradu in Golovci do malega že dodelane; vse je polno bastij, redut, baterij, čerdakov (Blockhäuser) in magacinov. Utrjevali pa so tudi Rožnikov greben, kolikor ga je do »Michelsruhe« in do »Cekinovega gradu« v Šiški. »Prvi nasledek teh utrditev je, da so naši lepo obrasli griči izgubili svoje zelenje, da se je iz bistrških in turjaških gozdov izsekal zadnji les in da so drva že sedaj za polovico dražja. Zató pa pada tudi cena hiš kár vidoma. Recimo, da se bodo naši v Ljubljani branili, tedaj moramo biti pripravljeni vsaj na požare in pretresanje mestnih hiš. Po mojih oskromnih mislih bode Ljubljana prestala biti oskromna, prijazna, brezskrbna in tiha vas, kar je bila doslej. Upam sicer, da ne pride do kaj resnega, vender me muči, da ne morem odriniti iz Ljubljane. Zató vam častitam prav od srca, da ste prodali svojo hišo.«¹⁾

¹⁾ Listina v Rudolfinu.

Očetov greh.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

(Dalje.)

otri v sobici mati Barba še vedno z brinjevim vršičkom škropí blagoslovljeno vodo na babico; potem pa poklekne, in druge ženske za njo.

»Za dušo rajnice — za milostno sodbo — oče naš, kateri si v nebesih!« — takó zvení polglasna molitev skozi ozka vrata, mladi mož na pragu pa moli za ónimi in odgovarja, ne da bi mislil, kaj šepetajo ustna: — »in odpusti nam naše dolge, kakor — —«

Ko odmolijo, vstane tudi on, stopi bliže in s tresočo roko pokropí mrliča.

Potem pa naglo odide iz hiše, vrže suknjo na tvalo pred hlevom in seže po vile, da pričnè svoj vsakdanji posel pri živini.

VII.

Na Brezovo Poljano je sijalo jasno pomladno solnce. To je širok greben za Korenom, v gorenjem delu gosto zarasel z mladim bukovjem in krivim borovjem, v spodnjem izsekan in gol; visoko resje pokriva rdečecilovato zemljo, v malih jarkih pa, ki se polagoma plazijo v dolino, prerasta vednozelen mah močvirna tla.

Tu v Brezovi Poljani ima poleg drugih tudi Kačon svoj log, ki mu daje steljo za živino in slaba drva za kurjavo; za kaj drugega ta gozd ni.

V dišečem resji pokraj kolovoza, ki se vije povprek čez greben, leží danes postaren možič, očito utrujen, in obe pesti pod glavo tiščeč motrí oblake, katere goni gorak južen veter po temnomodrem nebu. Poleg njega stoji širok kurnik, odet z razcapano suknjo; zakaj gospodar je golorok navzlic vlažnemu ležišču in nepretoplemu vremenu. Kaj je v kurniku, bilo bi težko ugeniti, da se ni časih iz njega oglasilo zamolklo mrmranje in godrnjanje, katero se vedno više in više stopnjujoč, naposled končava z zabrlizgnjenim »mijav«. In kadar je že preglasno, seže starec po kljukasto palico poleg sebe in udari na kurnik, veleč: »Mir!« Plezanje in praskanje po kurnikovih klinih priča, da se tamošnji prebivalci neradovoljno odzivljejo povelju, potem pa je nekoliko časa vse mirno; a ne predolgo, in prejšnji prizor se zopet ponovi.

Po kolovozu navzgor priškrplje dvovprežen volovski voz; starec se nekoliko dvigne iz resja, da pogleda, kdo se pelje tod.

»Aha! Stari Kačon!« zamrmra in zategne debela ustna v zaničljiv posmeh. Nató se vrže zopet na hrbet in stisne pesti pod glavo.

Ko bi bili kurnikovi prebivalci tihi in mirni, vozil bi Kačon mimo, ne da bi znal za te goste v resji; ampak prav sedaj zazvení ponovljeni »mijav«, in prestrašena junca hočeta glasno hropeč kàr naravnost čez spodnji strmi breg.

»O-o-o-o-ij!« zakriči Tomaž in trudoma ustavi svoja voliča. Oni v resji pa bije po kurniku in vpije: »Mir, mir!«

»Da bi te strela! Ti vražji Mačji boter — kdo pa je tebe privlekel semkaj!« pozdravi Kačon iz prva malone jezno, a potem, spoznávši ónega, s prijaznim naglasom in licem.

Mačji boter — takó so res nazivali tega starca — vzdigne glavo iz resja, ali takoj jo zopet položi na svoje pesti.

»Ali sem ti na poti?« dé čmerno in malomarno, kakor bi govoril tja gôri v zrak.

Tomaž potegne voliča v kraj pod košat bukov grm, s katerega jameta takoj hlastno smukati sveže zelenje; on pa, golorok kakor Mačji boter v resji stopa, svoj brinjev bičevnik v tla upirajoč, proti ogovorjencu. Tam potrka na kurnik in pravi dobrovoljno, kolikor more: »No — tu bode pa zopet nekaj grošev!«

Mačji boter se ne gane, ampak samó po strani poščili sedaj na Tomaža, sedaj na nasprotno stran; v njega možganih, ki niso bili takó okorni, kakor je bil videti njih lastnik, zavládala je sedaj le misel, kakó je pač to, da je Kačon danes toli prijazen, ko se sicer ne méní za takega berača, kakeršen je vsak dan Mačji boter, najsi nabere tudi poln kućnik mačk in mačkov. In ker mu je ta položaj popolnoma nejasen, ne zine ni besede, razven zategli »a-av-av-av«, kakor bi od samega spanca ne mogel drugače nego zevati.

Tomaž séde počasi v resje, potegne vivček in mehur s tobakom iz žepa in jame kresati.

To gane tudi botra v srce.

»Imaš li — Hrvata?« vpraša pomenljivo.

»Dober je, pravim ti,« deje Kačon in pomolí mehur botru.

»Časih se še dobí, časih; pa preklicano je trda zanj!« modruje óni, sedaj že sedeč in dišeči tobak tlačéč v zamazano pipo.

Nató sedita starca precěj časa molcé vsak na jedni strani kurnika in puhata tobakov dim v sveži pomladni zrak. Vsak čaka, da

drugi prične razgovor; boter čuti, da ima Tomaž nekaj na srci, le-ta pa išče konca pravi niti, po kateri bi segel do namena.

Maček v kurniku se oglasi, in to naredi pravo gaz.

»Kje si pa ujel tega mucka, ki je takó togoten?« vpraša Tomaž.

»Lukčev je, Lukčev s Korena!« odgovori boter na videz pohlevno in malomarno; a izpod košatih obrvij pogleda prav zlovoljno svojega soseda.

»I — kaj že mačka prodaja Lukec? Kam je pa kozo del?« reče Kačon in zrè srepo v drugi breg, kjer se prijazno odsvitajo bele stene zlatopoljske cerkve. A on ne vidi ničesar, ni bele cerkve, ni zeleno-obraslega bukovja za njo, niti debelih oblakov, ki puhté iz njegove pipe.

»Koze treba otroku — vedi, Kačon, tisti mali punici!«

»Čemú jo pa redí domá? Služit naj gré!«

»Kdo? Otrok?«

»I — kaj — otrok! Deklina naj gré služiti!«

»Morebiti bi jo ti vzel? — A — kaj ti — ti si sedaj 'stari' kakor jaz — in govoriti ti ni veliko v hiši, pa vaša mlada jo morda vzame?«

»Hudič! Mólči!« zakriči Tomaž in udari z bičevnikom po kurniku.

»Ne bodi — ne bodi — Tomaž! Kaj bi iz suhega prelival v pusto? Ako te tvoj domači kurnik jezí, pusti mojega v miru!«

»Kdo pravi, da me jezí? Ampak ti klepečeš, kakor te navijajo drugi, in to klepetanje me jezí!«

»Hm, hm,« zamrmrá boter. Premotril je naglo še jedenkrat vse dosedaj govorjene besede, in v njegovi prebrisani glavi se je začelo čudno daniti. Ta lisjak je že sedaj slutil, s kakim namenom je sédel Kačon poleg njega. Kazalo mu je pa zató, taktiko primerno urediti; zakaj prav bi bilo, da sam kàj zasluži.

»Klepetam? Prav praviš, a menda samó moje kostí klepetajo! V žepu nimam ničesar nego krušne drobtine, in nimam si s čim nosa obrisati! Za te mačke mi dá raholški mežnar štiri groše, in to bode pol leta za poboljšek — za tobak — za obleko; domá me pa mladi od mize gonijo, zunaj pod kapom imam svojo skledo. Pa zakaj? Zató ker mačke lovim in prodajam, da kàj zaslužim.«

»Pravijo, da jih dereš!«

»Oj, sakramiš! Še nikdar nisem nobenega ubil, kaj li odrí! Žive nosim, žive tja dólí mežnarju, in ta storí potem svoje in prodaja kože. Zaslužim pa rad, zaslužim, da imam kàj za poboljšek! Oj, tisto pa rad — zaslužim, zaslužim —

Taktika Mačjega botra je bila prava, zakaj Kačon je sedaj ubral svoje lice v najprijaznejše gubé, zleknil se po dolzem v resji, glavo

podprl v levo roko in zadi za gorenjim koncem kurnika pogledal svojega tovariša.

»Boter,« dejal je sicer nekamo oholo, vender pa dôkaj prijazno, »boter, nekaj lahko zaslužiš, ako ti je le kaj do tega, prav lahko, in dovolj ti bode!«

Oni stori kakor polž, kadar se dotakneš njegovega rožička.

»Poštenega zaslužka se ne branim, pravim ti, Kačon! Poštenega ne, saj me poznaš ti in vsi! Nikdo ne vé ničesar nepoštenega o meni!«

»Res je, to potrjujem! Pošten si! Kar je res, to je res!«

Ko Tomaž nekoliko časa molčí, vzbudi se v botrovi glavi neprijetna misel, da utegne Kačon, ako predolgo premišlja o stvari, pri kateri je bilo njemu kaj zaslužiti, popolnoma umolkiniti, in morda komu drugemu privoščiti omenjeni zaslužek. Zató se mu vidi potrebno nekoliko osvetliti prejšnji strogo poudarjeni pojem o poštenosti.

»Ni li bil tisti svetnik — ali očak Jakob tudi pošten, ko je od brata grunt kupil za nekaj žlic graha ali leče?«

»Saj ni kupil grunta!«

»I no, ne vem, pa na gruntu je bil potem; óni, ki je prodal, pa je dobil doto in šel po svetu — kaj li?«

»Ne vem!«

»Jaz tudi ne! Pa pošteno je bilo kupljeno in prodano!«

»Prava je ta!« pritrdi Kačon. »Prodano je prodano! Pa stoj! Če hočeš, nekaj lahko dobro opraviš! Prazna ne bode zate! Jaz bi rad poslal možá nekam, in ti bi bil pravi. Govoriti znaš in molčati tudi, pa zastonj ne bode.«

»Zakaj ne? Le govóri! Pa malo Hrvata daj!«

Tomaž radovoljno vrže mehur čez kurnik in nadaljuje:

»Glej, boter, ti hodiš mnogo na okolo, in danes si bil tudi pri ónem tatinskem kajžarji — pri Lukci.«

Mačji boter na vso moč vleče dim kresilne gobe váse, da mu ni treba odgovarjati.

»Saj veš, k tem ljudem ne morem in nečem, tudi ne, ako bi se mi pajčevine delale po želodci! Pa ti bi tam lahko govoril besedo kot mož, kot moj mož!«

»Zakaj ne?« pritrdi óni.

»Reci Lukcu, da mu dam sto tolarjev, ako pošlje svojo hčer kam odtod — služit — daleč odtod, kamor hoče, v Ljubljano ali v Trst, samó da gré. Sto tolarjev! Tvoja pa tudi ne bode zastonj!«

»Dobro govoriš, Tomaž! Ampak, če porečem Lukcu: ‚Sto tolarjev‘, tedaj poreče on: ‚Dve sto!‘ Jaz rajši ponudim. ‚Petdesetak!‘«

»Stóri, kakor hočeš — jaz dam sto! Če primešetariš, bode pa tvoje!«

»To je beseda!«

Kačonova voliča sta bila v tem do cela osmukala bukov grm in stopicala sedaj vkreber. Tomaž se dvigne, kakor urno se more, in kričeč svoj — »o-oo-oj«, tira živinčeti v kolovoz in potem, ne da bi se več ozrl, vozi v svoj log.

Tudi Mačji boter je zmatral dogovor za dognanega. Počasi vstane, ogrne capasto suknjo, vtakne kljuko svoje palice za trto nad kurnikom in ga zavihti na hrbet. Štiri raznobarvene mačke se v njem plaho iztezajo po klinih.

Takó oprtan krene možič po ozki stezi nizdolu v trnjavski Graben in leze potem na nasprotni strani zopet čez grmovje in praproto, skrbno se ogibajoč obhujenih potov.

Poboljšek, ki ga je služil z ujetimi mačkami, bil je pač grenak! —

VIII.

Kačon bi ne bil mogel ujeti boljšega »možá« za to kočljivo poslanstvo, nego je Mačji boter. Ljudje njegove baže, zaničevani zaradi vkoreninjenih predsodkov in malone popolno izključeni iz druge družbe, sicer ne kaj izbirične, imajo redno tanek sluh in čut za slabosti ónih, kateri se jih ogibljejo; in ker je proti njim navadno dobrotá — sirota, zató vedó tudi izkoriščati záse vsak neprijetni položaj ónih preziralcev, v katerem jih tisti potrebujejo.

Mačji boter je hotel káj zaslužiti, in sicer, kakor je dejal, pošteno zaslužiti. Zató so mu bili sedaj Kačon in Lukec, Lenčika in nje dete le mrtve številke, s katerimi je računjal, da pridobi sebi káj več: ne obljubljena odpravščina Lukcu, ampak svoj dobiček mu je bila prva skrb. Trebalo tudi ni za Kačona káj prihraniti, in ako bi óni ne bil takó odločno postavil obljubljené svote, pa bi se Mačji boter ne bil lotil mešetarjenja; ali sedaj je znal, v kakih mejah se je treba gibati, da sam pridobi káj prida.

Bilo je tri dni po ónem sestanku, ki sta ga imela s Kačonom tam v Brezovi Poljani. Lukec prekopava mali breg pod kočó, kateri je njega pristna svojina, in mati in hčer režeta krompir góri v veži; sedaj je čas, da se posadí. Lukec čmerno opravlja svoj posel, mnogokrat postaje in na motiko opt gleda, kakó gredó oblački po nebu.

»Ej, ali si káj pognožil, Lukec?« zazvení dóli s steze znan glas.

Mačji boter je stal ondu, opravljen kakor vedno, toda brez kurnika.

»Morda imaš kaj gnoja na prodajo? — Mačjega kaj li?« zaroga se Lukec, katerega je botrovo vprašanje silno ujezilo; zakaj kar je bilo gnojá pri hiši, hranil ga je vedno za mali zelnik; drugo setev je morala rediti puhla zemlja sama.

»Ne bodi, ne bodi!« tolaži ga boter in gré počasi proti koči.

Lukec vrže motiko v razor in stopa za njim; ženski pa vzameta košaro s krompirjevimi krljiči in jih ideta sadit v breg.

»Krompir, krompir — to je dobra reč!« deje boter in séde na surov parobek pod kapom.

»Kje si pa kurnik pustil?« posmehne se Lukec.

»Čemú vprašuješ? Saj itak nimaš več v prodajo za moj kurnik?« Lukec požrè ta zasmeh.

»Dà, dà, krompir,« povzame Mačji boter razgovor iz nova. »Jaz še pomnim, ko smo ga prvič dobili; in ti tudi! Nekaj pred Francozi je bilo, mati so ga kuhali in pa sestra moja — saj si jo poznal Uršo, tisto, ki je šla potem v Trst —«

»Dà, dà! Je li umrla? Slišati ni bilo o nji?«

»Oh — živí, živí in dobro se ji godí — takó pravijo; pa zame se ne méni več. I, čemú tudi? Vsak záse, to veljá dandanes!«

Lukec prikima in sune kos trhlega polena izpod nog.

»Pa vedi, tam v Trstu ni slabo! Službe niso pod nič,« nadaljuje Mačji boter, ki je takó naglo dobil prehod od krompirja do Francozov, od njih do sestre Urše in od nje v Trst ter je imel sedaj le še korak pred sabo do pravega predmeta.

»Jaz tudi takó trdim! Vsak dan pravim naši deklini, naj gré tja! Delati mora povsod, tam pa dobí denarjev, da jih lahko prihrani!«

Botru se razjasni obraz, da je za trenutek videti kakor ščip, ko pride zvečer izza goré; toda takoj ga zategne v resne gubé in poškili nekoliko dôli v breg, ali sta ženski takó daleč, da ne moreta slišati razgovora.

»Lucec, semkaj sédi!« velí nató pomenljivo in se na pol odmakne s parobka.

Oni sluša in deje samó radoveden: »Kaj bode?«

»Lucec, jaz vidim nekaj, kjer bi se dalo kaj zaslužiti! Poslušaj in potem govóri! Dobro bode zate, in menda odpade tudi zame kaj.«

»Le govóri!«

»Glej, Lukec, čemú rediš sedaj dvoje domá? Stara in ti lahko sama obdelavata tó-le njivico!«

»Kaj? Kam pa otrok? Lenka gré lahko služít, pa otrok?«

»I, kaj? Naj gré sama! Otroka pa ti rediš, ako kaj dobiš zanj.«

Lukec sedaj razumeje, kam meri boter. Počasi dvigne desno koleno in sklene roke pod njim.

»Koliko bode pa dal?« vpraša in guglje koleno v rokah.

»Koliko? Ne vem, ampak — če hočeš, če si zadovoljen, poravnam jaz to stvar! Saj vem, kakó je vse to, in če le hočeš, ako le midva hočeva, zaslužil se bode denar.«

Lukec je sedaj dobro vedel, da boter ne govori kàr takó iz svojega nagiba, ampak da je poslan semkaj. Samó to mu še ni bilo jasno, kaj namerja ta mešetar.

»Bode li Kačon vzel otroka?« vpraša malomarno.

»Béži, béži! Tega mu vender ne ponudiš! Ampak — recimo: Lenka naj gré odtod — v Trstu se hitro dobí služba! Otrok naj pa ostane!«

»Hehe! Ali se Kačon boji Lenke?« zasmeje se Lukec trdovratno in zbadljivo.

Sedaj spozná tudi Mačji boter, da se je izdal in da treba nastopiti drugo pot. Udari torej kàr po sredi.

»Vedi, Lukec — štirideset križavcev ti odšteje stari Kačon takoj na suhem, ako pošlješ óno deklino — v Ljubljano, v Trst, kamor hočeš! Samó, da je ne bode tukaj!«

Štirideset križatih tolarjev! To je nekaj, česar Lukec svoje žive dni ni videl skupaj. Kàr zašumí mu po ušesih. Ampak on je oprezen mož.

»Sto jih mora odšteti ta bogatin!« vzklikne na glas.

»Toliko pa ne bode dal!« odmaje boter.

»Kakor hoče!« razjezi se Lukec. »Pa naj mu rajši hodi vsak dan mimo hiše in naj ga spominja krive prisege, katere so deležni vsi — vsi, kar jih je tamkaj —«

»Mólči, mólči, Lukec! Takó ni govoriti; s tem si ne zabeliš soka! Mene poslušaj! Ali hočeš štirideset tolarjev?«

»Sto — takó sem rekel!«

»Ta je prazna!«

»I, no, ako pač mora biti: osemdeset jih bode! Pa ne vinarja menj!« deje Lukec po kratkem premišljevanji.

»Ne bodi brezumen! Saj poznaš Kačona! Ako jih primakne še pet, tedaj je pa konec!«

»Pa bodi!«

»Torej petinštirideset!«

»Ne, osemdeset, takó sem rekel!«

»Pomisli, Lukec, da plačuje stari! Morda je danes še pri volji dati to, kar sem rekel, jutri pa besedo sné! Petinštirideset — ako ti

je prav, pa udari, in jaz grem k staremu. V teden dnij bode denar tu, deklina mora biti pa tudi že — kjer hočeš, samó tukaj ne!»

»Vrag vzemi vso Kačonovino!» razhudi se Lukec in gleda na raztrgani kap svoje kože. »Zadnjo besedo bodem govoril: Šestdeset naj dá —«

»Jaz tudi zadnjo: vprašal bodem Kačona, je li zadovoljen dati — petdeset!»

Sedaj je pa Lukec trdovraten, in dasi Mačji boter dvakrat vstane in odide ter se zopet vrne, vztrajajoč pri petdesetih, óni ne odjenja od šestdesetih.

Ženski sadita krompir že v zadnjem konci njive in vsak čas se morata vrniti proti domu.

»Dobro!» prav boter, »ako bode Kačon zadovoljen!»

Bal se je že, da vse spodletí, ako mati in Lenčika kaj zvesta o pogodbi, predno je sklenjena.

Ali tudi Lukcu je do tega; zató si sežeta oba poštenjaka v roke, in boter odide zadovoljen naravnost proti Kačonovini. —

Teden pozneje, ko Lukec ne spí v slami nad kozjim hlevom, ampak izteza svoje kosti v hiši na široki klopi poleg peči, zdajci začuje trkanje na okno.

»Ahá!» reče in se splazi tiho tja.

Trkanje se ponóví.

»Lenčika! Lenčika! Odprí!» šepne nekdo zunaj.

Lukec odpré lino, in blede lice Kačonovega Janeza se prikaže v okviru.

»Ali si sama, Lenčika?» vpraša potihoma.

»Ná, lopov!» zarohní Lukec iz temè in sune s pestjó ónega v obraz, da se opoteče izpod kapa. »Ná, kar si zaslužil iz davna, ti kripoprisežnik! Ne bodeš več hodil semkaj — deklina je šla!»

Rekši zaloputne okence in tava, roke maneč, proti klopi pri peči.

»Šestdeset križavcev — šestdeset —!» takó godrnjá, ko ga že objemlje spanec. »Pa tega sem tudi plačal!» —

Mladi Kačon pa bega po strmem bregu proti domu; ne zná in ne čuti, da mu krvaví lice od Lukčevega udarca, niti jeza ga ne izprehaja zaradi tega.

»Deklina je šla!» dejal je razljučen starec; »Lenčika je šla — ne da bi mi bila povedala, kam in zakaj!» ponavlja si Janez.

»Kam je šla — zakaj je šla?»

V gošči pod Lepim hribom zalaja lisjak, in njega zamolkli glas dolgočasno odmeva od nasprotnih brd.

(Dalje prihodnjič.)

Jezikoslovne črtice.

II. Možat ali možki?

Možatost, ti nedolžna preganjanka, ki te nihče ne vzame v obrambo in varstvo, dovôli, da poskusim — dasi nespreten in malo srečen zago-vornik — braniti tvoje pravice in te varovati nasilstva, saj poskus bra-nitve ni nemožat in ne menj časten od napada. Seveda nama ni do tega, da bi obveljala ravno najina, zaradi tega se torej ne lotiva ugo-varjanja, ampak zgolj iz resnicoljubja. Pravicoljubnemu človeku namreč mora hudo deti videčemu, da ti jezični sodniki odrekajo tvoje sedaj veljavne pra-vice in ti namesto njih vsiljujejo že zastarelo veljavo, o kateri gotovo sama priznaš, da je nimaš več. Pa je že taka na svetu, da ljudje v svoji oblast-nosti radi utrjujejo in kratijo pristojne pravice, a potlej v odškodbo kali vsiljujejo navidezne dobrote in nepristojne sposobnosti. — Toda k stvari!

V oceni druge Sketove čitanke (»Ljublj. Zvon« XI., 314.) čitam: »Oblika *možat* (104. 13 in 110. 58) ne pomeni *männlich*, ampak *reich an Mann*, kakor se je to že pogostoma poudarjalo.« Poudarjalo res da se je, in to večkrat, toda vselej napačno in krivično. Da je trditev odločna, zato ni še resnična. Ker sem pa omenjeno čitanko ob natiskavanji posa-meznih pôl tudi nekaj pregledaval in sem torej nekamo sokriv pri slovniških nedostatkih te knjige, čutim se pozvanega, da se oglasim kot ex offio zago-vornik preklicane možatosti. Kakor znano, pisalo se je proti besedi *možat* v »Ljubljanskem Zvonu« (IX., 759) ter v »Dom in Svetu« (III., 188.), a zanimljivo je vendar vedeti, kdo je bil pravi oče te obtožbe. To pa menda ni bil nihče drugi, nego pokojni pisatelj in slovničar slovenski, Levstik, ki je pri neki priliki v svoji slovničarski gorečnosti očital Jurčiču, da nam je on to besedo »zapljunil« v slovensko slovstvo. To očitaje je bilo seveda prenačljeno in krivično, zakaj beseda je vrasla med národom ter v običnem pomenu še danes živi med njim, in naše preprosto ljudstvo v svoji nepo-pačeni govorici pogostoma (in to tudi po Dolenjskem) rabi rečenice: *mo-žato govoriti*, t. j. resno in odločno govoriti, *možato*, t. j. neustrašeno se postaviti i. t. d. Da je torej Jurčič to besedo vzel od národa, o tem ni-kakor ni dvojiti, kakor se mi sploh zdí popolnoma verjetno, kar (II. 184 izbr. sp.) poudarja sam o sebi, da je rad zahajal med starikave, koreni-časte in nepopačene Slovence, da bi se med njimi in iz njih navzel pra-vega národnega jezika in značaja. Sicer pa je bila ta beseda že pred Jurčičem zabeležena v slovstvu. Nahajamo jo v rokopisnem slovarji Krškem »Dictionarium latino-carniolicum« pod besedo *masculus*, od koder jo je v svojo slovnico vzprejel Miklosich — in nahajamo jo tudi v Murkovem slo-

varji (pag. 198): *moshāt*, adj. mannhaft in *moshatoſt* f. die Mannhaftigkeit. — S tem bi bila po našem mnenju veljavnost besede *možat* dovolj podprta. Toda naši slovničarji se za take razloge niso dosti zmenili, ampak širili so brezpreudarno tisti Levstikov *ἐπὶς πετρῶν*, češ, možata je tista žena, ki ima možá, kakor ženat znači možá, ki ima ženó, kakor je tudi gorat kraj, ki ima gore, in uhat človek, ki ima velika ušesa i. t. d. — Opirali so se pri tem na staroslovenščino, ki ima zabeleženo *мѣжара ѡпзвѣръ* viro subdita, t. j. unter des Mannes Gewalt, verheiratet — sklicevali so se na ruščino in srbsščino. O, kakó daleč hodimo časih pri nas po slovanščino, da bi v slovenščini utrdili kaj neslovenskega! — Večkrat je bilo namreč že povedano, da „stara slovenščina le imej svoje pravice, naši zató ne jemljimo njenih“, v stari slovenščini je torej pridevnik *možat* morda res imel navedeni pomen, v novi ga nima in ga nima. Kaj bi rekli tistemu, kdor bi v novi slovenščini hotel odsloviti n. pr. besede: smola, postelja, veja, majhen i. t. d. ter bi namesto njih priporočal: pekel, oder, kita, hud i. t. d.? In vender je menda malo drugačno ravnanje tistega, ki za udomačene izraze: neoženjen, neomožena, samski, samec, samica i. t. d. priporoča posiljeno ustrojenko *neženat* (ledig) Kajpada, do samostalnika *neženatec* (Hagestolz) bi bil le še majhen korak. — In če potlej ta slovničar še nadalje modruje, da je v slovenščini smešno, ako kdo pravi, da je govoril možato besedo — češ, to je: ein verheiratetes Wort — tedaj se nam taka sodba, ki hoče biti zasmešljiva, mora zdeti le sama smešna, kakor je tudi smešno, če v „Svetinovi hčeri“ („Slov. Talijs“ 56. zvez.) na 32. strani še *neženati* Dragan na 62. strani pozabi svoje nenaravne in prisiljene neženatosti ter naravno in vsakdanje pové, da ni bil nikoli oženjen; — seveda ko bi bil ostal zvest in dosleden svoji ulogi, dejal bi bržkone, da ni bil nikoli ženat, ali da je bil vsekdar neženat. — Nenaravna prisiljenost lahko pozabi svojo nalogo, prirojenost se ne izpozabi.

Dragi pisatelji in slovničarji slovenski, treznega preudarka nam treba, kam pridemo z nerazsodnim novotarjenjem in z neprilичno gorečnostjo! Če to vzprejmemo, kaj ne, to morda ne bode dolgo, da začne kdo učiti, češ: gospod, ki ima psa, je psat, a mož z mačico je mačati mož, in gospodar, ki ima v hlevu mnogo glav živine, je živinat. Utegne se potem zgoditi, da začno naši pripovedovalci (novarum rerum cupidi) vse vprek govoriti o sinatih očetih in hčeratih materah in snubatih lepoticah. Če kdo vse to umeje ali ne, o tem kajpada ne bode dosti vprašanja. — No pa, vsaj imamo slovnike, tedaj pa zapišemo te klasiške iznajdbe v slovnike, in kdor je takó izneslovenel, da ne čuti več moči in cene' sufiksa „at“, poglej za vsak slučaj v slovník, da si poživi obnemoglo jezikovno zavest. —

Recimo torej, da je pridevnik „možat“ imel v stari slovenščini pomen »maritatus« (dasi človeku po sili misel uhaja na Habledičev »ženjat« za ženat *uxorabilis*, češ, da bi tudi »možat« utegnil biti samó = zámužen, heiratsfähig — tedaj bi Horacijeva Lalage (Od. II. 5) še ne bila niti ženata niti možata, óna Prešérnovega jezičnega dohtarja (43) morda tudi ne!) — recimo, da je *možat* pomenilo nekdanj »verheiratet«, toda mi nismo več stari Slovenci, ampak smo Slovenci devetnajstega stoletja, in sedaj se vse vprek med slovenskim národom govori in piše *možat* in *moški promiscue* z enakim pomenom, kakor v nemščini »mannhaft« in »männlich«. To je istina, na katero se treba najprej ozirati, potem šele vprašajmo (če nam je do tega) tudi staro slovenščino, kaj pravi ona. Če pa potem v »Lex. palaeoslov.« najdemo *мѣжата ѿхвѣдѣоу*, zaradi tega še ni nemogoče, da bi bila beseda poleg navedenega pomena tudi že tedaj imela še drugega, kakor mi tudi slučaj, da Trubar in Dalmatin z drugimi protestantskimi pisatelji vred pišeta *moški* in ne *možat*, nikakor ne dokazuje, da ta beseda v njih dóbi še ni bila spočeta s svojim sedanjim pomenom. — (S tem pa še ne trdim, da je bila). Nikdar namreč še ni noben pisatelj zapisal vseh besed svoje dóbe. —

Sedaj pa si oglejmo nekoliko natančneje slovniški temelj, na katerega menda naslanjajo nasprotniki svojo neusmiljeno obsodbo možatosti. Kakov je pomen priponke *at*? — Da ni dovolj za sufiks *at* samó to, da kdo kaj ima (pomni klasiško definicijo: možata je žena, ki ima možá!), o tem pač menim, da nihče več ne dvoji. Sicer bi bil, kdor ni odkrit, klobukat ali kapat, in naš Vodnik (da je bil v slovenščini izurjen bolj po modernem ukusu) bi bil moral imenovati diskalceata Marka Pohlina nečevljatca, kaj ne? Nosati in uhati bi bili potem vsi, ker vsi imamo nos in ušesa. — Samó golo »imetje« sufiksa *at* ne provzročuje in ne opravičuje. Pojdimo dalje. Šuman (pag. 234) uči, da *atb* čini iz samostalnikov priloge, ki značijo obilost ónega, kar deblo pravi. Obilost tedaj. — Toda tudi to še menda ne precizira dovolj *at*-ove zmožnosti. Res je sicer, da lasat še ni, kdor bi imel vrhu glave — kakor železnega kancelarja navadno rišejo — tri lase, a bradat ne, komur poganja na bradi nekaj kocin, ampak kdor ima mnogo lás in gosto dolgo brado. Toda če naglašamo samó obilost, utegnil bi zopet kak čudak misliti, da je možatost = πολυζωδρία, a ženatost = mnogoženstvo, die Vielweiberei. — Privzemimo še Miklosichevo označenje našega sufiksa: (II. 182.) »*atb* bildet Adjectiva, welche von Substantiven stammend, den mit dem Gegenstande des Thema begabten bezeichnen.« Tedaj pridevniki, tvorjeni s priponko *atb*, značijo obdarjenost s tem, kar osnova zaznamenuje. — Evo ti, torej je možata z možem obdarjena, saj je mož ženi, a žena možu dar božji. — — Le polagama! Za

izrazom »begabt« menda tu tiči neka bolj tesna zveza, neka spojenost. Saj časih pomenijo pridevniki na *at* naravnost snov, od katere je kaj narejeno, n. pr. usnjat (ledern), kámenata miza (steinerne Tisch) i. t. d. — In le pomislimo, da usnjat ni usnjar ali čevljar, ki ima mnogo usnja v zalogi, njegov predpasnik pa je usnjat, če je od usnja. Rogat ni roženinar (Hornarbeiter), pa imej še toliko rogov, a vol je rogat, ki mu roгови rastó. Košat ni tisti, kdor nosi koš na hrbtu (bodisi krošnjar ali prosjak, gnojnar ali lončar), nego tisti, ki je širokega in močnega koša (Brustkorb), ali pa kdor se takó obleče in našopiri, da je videti širokega koša. Košato je tudi drevó, ki ima velik koš (Krone des Baumes, *orbis arboris*); a drevó je takó tesno združeno s svojim košem, da je koš bistven del drevesa, in da se drevó brez koša misliti ne dá. — Dasi pa seveda ima vsako drevó koš (Krone), vendar imenujemo košato le tisto, ki ima posebno razvit koš, in dasi ima vsakdo kolikor toliko koša, imenujemo vendar košatega samó ónega, kdor se odlikuje s svojim košem (Brustkorb). Košata pomeni tudi = v drugem pojasu; in košat v prenesenem pomenu = prahlerisch n. pr. (Koritko III. 105.):

Vino stori revne bogate,
De imajo zadosti blaga,
Tudi imajo besede košate,
Ko se prav napijejo ga.

Primeri tudi Prešérna:

(29. 17) Vě Krajnice ste košáte —
(45. 20) Lép junák serce bil vněl je
Gospodične zlob košáte. — (stolz.)

Nikdar pa ni košat, kdor bi imel koš oprtiv, ki ga pa lahko odloži. Vreča z volno natlačena, polna volne, zató še ni volnata, volnata pa je n. pr. ruta od volne tkana i. t. d. — In če vse to obrnemo na naš slučaj, tedaj nam je pač umevno, da ne bodi možata žena, ki ima možá poleg sebe kot soproga (nestanovit imetek), nego da se imenuj možat mož, ki ima kaj možá v sebi, ki je mož skozi in skozi, mož, kolikor ga je od nog do glave (jeder Zoll ein Mann). — —

Kaj pa možki? Kaj znači priponka *ski*? Slovnice nam povedó samó to, da je ta priponka drugotna (secundär) in da tvori pridevnike iz samostalnikov, redkokdaj iz pridevnikov, ter jo primerjajo grški -*izo*, lat. -*icu* got. -*isk*, n. pr. *πολιτικός*, publicus (iz popul-icus) i. t. d. Takó posredno zvemo, da znači pristojnost in zadevnost (Zugehörigkeit), lastnost in posebnost (Eigenthümlichkeit). Moško je tedaj to, kar je možu lastno in pristojno, kar ima nekaj moškega na sebi, kar je za možá spodobno i. t. d. Vender ne smemo prezreti, da je ta posebnost in pristojnost časih osnovana nekamo na zunanjem videzu, in da imenujemo moško večkrat tudi to, kar

je le po zunanosti možu spodobno, a je le bolj ošabno in oholo. (Primeri: »Ė kako je moški, še ne pogleda me ne«).

Tudi nemški »männlich« zaznamuje zunanjo podobnost, tedaj = männlichen Körper habend (Kluge 211). Primeri Mikl. Et. W. pag. 169: der Stamm *lik* bezeichnet Aehnlichkeit, Erscheinung. Mannhaft (možat) pa je napravljen s sufiksom *haft* (kor. hab v glagolu haben), ki pomeni: mit etwas behaftet, mit etw. (innig) verbunden. — Dandanes pa se je tudi v nemščini razloček med »mannhaft« in »männlich« skoro popolnoma izgubil, in jednako tudi v slovenščini dostikrat ne delamo razločka med »možat« in »moški«, dasi se ta ne dá popolnoma zatajiti, in je moški prav za prav možu sličen, možu podoben, a možat = moški skozi in skozi, moški v svojem bistvu. — Sufiks *at* tedaj zaznamuje obilost in polnoto; zajedno pa tesno spojeno pristojnost. Možatost je vsa moška zajetnost, moštvo v vsi popolnosti. —

Ob to ne mešajmo jezika ter vsaki besedi pustimo njeno značenje! Bodimo torej, dragi Slovenci, v vseh rečeh ne samo »moški«, ampak tudi »možati«, bodi nam ne samó do videza, ampak tudi do bistva in istine! —

L. P.

K tretjemu sešitku Wolfovega slovarja.

(Konec.)

fūcman m. 1.) kravji in volovski gobec. 2.) nekova sliva. — *fučkí-riti*, *írím* = fučkati. — *fufnjáti* skozi nos govoriti = hohnjáti. — *fúfnjavec* m. kdor skozi nos govori. — *fúglolov* m. trioglat čizmarski žebelj (madj.). — *fundávati* impf. od fundati. — *fūntuš* m. koža za podplate. — *fúra* f. 1.) Unterfutter; podstava: sukno ali platno, ki se deva pod sukno. 2.) ime kobil. — *furdāc*: iti na furdāc = iti na potep, potepati se. — *furdēta* f. kolec, od katerega čizmar dela čavlje, tudi: drevó, na katerem čizmar obrača čizme. — *fūrek* m. 1.) trček ali štor, kar ostane v zemlji, če se poseka drevó. 2.) prostor med dvema stolpoma na lesenem stanji. 3.) majhen človek. — *fūta* f. tisto, kar imajo žene zvezano zadi na glavi. — *futováti* peti kakor futač. — *gūčica* f. jermen na bičalu = nálovka; popove gačice = zimolez. — *gūjka* f. palica ali šiba nakriž zabodena v zemljo za znamenje, da se ne smé hoditi onód. — *gálek* galka adj. = grenek: to je galko. — *galijōn* m. neka morska ladja. Habd. ad 583. — *galombōci* m. pl. neko jelo (madj.). — *galženjāk* m.

der Galgenstrick = obešenjak Habd. ad 419. 492. — *gáta* f. mostič čez jarek od šibja. — *gūvezica* f. neka hruška trpkosladka. — *gēbati* gēbam in gēmbati gēmbam zaletavasto hoditi: dete geba, kadar hodi na omega; pijanec se geba, kadar se popikava od jedne cestne strani na drugo — *gēc* m. ime volu. — *gēmant* m. der Diamant — *gegákati* gegáčem schnattern, gos gegače. — *gégati*, nekako hoditi. — *gegékati* gegéčem: raca gegeče. — *gējka* f. ime kravi. — *gēra* f. grintava gera je jelo od mesá, sira in ajdove kaše (od Gera Gertrud). — *gērba* f. gibanica. — *gíca* f. ime beli svinji. — *gūrpa* f. zvaljano testó, pečeno in z maščo polito, zove se tudi palka. — *gizdavica* f. = gizdavka. Zagrebec 2.28 kade iščeš zaručnika tvojega, o gizdavica? Eh na postelje. — *glúka* f. = dlaka Škvorec 243. — *glásati* verlauden Habd. ad. 719 tak od njega govore, to glasaju. — *glasítelj* m. Trplak psl. 68.12 gospoud da rejč svojo z velikov vnožinov glasilov. — *glavátiče* n. vrt, kjer rase glavatica. — *glavcē* adv. = po glavi, postavim: vleče koga glavcē, to je vleče ga, da mu buta glava ob tla. — *glavoizgubljenje* n. to né istina za glavoizgubljenje, rekla je žena iz Čučerja kraj Zagreba. — *glavúrten* adj. Schwindel erregend. Habd. ad. 489 nego je za to . . žárka pšenica od glavovrtne ljuljike. — *glétva* f. = dleto. — *glōban* m. jak, a neroden človek. — *globár* m. Nagy nav. 193 gvišno je, kaj je pout sunca ne polojna globára, nego cejli okrougli bég. — *glōbuš* m. die Kugel, Flintenkugel. Habd. i dr. — *glōbušec* m. dem. od globuš. — *glōdara* f. neka breskva. — *glubánja* f. = lubanja. — *gluhoprda* m. = glušec, porogljivo. — *glūmpa* f. glumpasta ženska. — *glumpák* m. = glumpec, Habd. — *gmáz* gmáza m. das Reptil, vse, kar leze. — *gmazéti* gmazim sprudeln 2.) = gomazéti. — *gmóhniti* gmōhnem = udariti. — *gnjāča* f. die Mulde (v Zagorji) morebiti za *dnúča* kakor *gletva* za *dleto*. — *gnjedúš* f. ime kravi. — *gnjóždriti* se = gnesti se, o deci. — *góbač* (gúbač) m. die Knopper. — *gobāča* (gubača) f. svinja z dolgim rilcem. — *gócek* (gucek za gudcek) m. mlad prasec. — *gódek* m. = gócek. — *gójca* (gujca) f. mlada prasica. — *golénka* f. neka breskva, tudi *golica* in *golična*. — *gombōci* m. pl. neko jelo, iz madj. gombóc der Knödel, Kloss. — *gorec* m. nekov veter. — *gorkōča* f. = gorkota, Zagrebec 1.284. — *goščénje* n. das Gastmahl; beseda zeló navadna med národom in po knjigi.

M. Valjavec.

L I S T E K.

Kamnik, zemljepisno-zgodovinski spis, sestavil, izdal in založil *Ljudevit Stiasny* (učitelj v Kamniku), tiskal Kleinmayr & Bamberg v Ljubljani 1894. Prodaja se po 1 gld. 20 kr. pri založniku in tiskarji. Knjiga šteje 175 strani v osmerki, olupšana je s 35 podobami, (posnetimi po Simovi knjigi »Im Gebiete der Steiner Alpen«) in ima ta-le obseg: Zemljepisni obraz; Zgodovina mesta; Zgodovina fare in cerkva; Zgodovina šole; Pravlјice in pripovedke; Glasoviti Kamničani in Dodatek (slovenska prisega iz XVIII. stoletja). Ta knjiga je lepo obogatila naše domoznansko slovstvo, ki se je začelo med Slovenci marljiveje gojiti šele zadnja leta, in njeno mičnost povzdigujejo zlasti pridejane slike, kakeških zelo pogrešamo pri drugih enakih publikacijah. Leža in okolica kamniška sta opisani zelo slikovito; ali ker boče knjiga rabila za pomoček učiteljem vsega okraja, zato pogrešamo v nji nekaj statističskih podatkov o okrajnem glavarstvu kamniškem ter nadmorskih višin najvažnejših gorā in sedel. Izvestno je, da se je Kamnik zaradi tega razcvel tako zgodaj, ker je imel ugodno, skrito ležo ob prehodni cesti s Kranjskega v gorenjo Savinjsko dolino, bodisi čez Črno, bodisi čez Kozjak. (Še dandanašnji se vozijo Štajerci na kranjska božja pota skozi Kamnik, a prej so se še bolj). Zato pa je mesto tudi propadalo, ko so se odprla nova trgovinska pota, a temu propadanju Benečani niso nič krivi (str. 29). Z zgodovino mesta je tesno zvezana tudi zgodovina gospodov na Starem gradu. Tu nahajamo najprej poseben rod kamniških vitezov, »Ritter von Stein«, n. pr. že leta 1202.: Gerlohus de Stain; leta 1229.: Vergandus de Stain in Otto de Stain; leta 1247.: Gerloh de Staine; leta 1248.: Werso de Stain; leta 1257.: Marquardus et Waltherus de Stain i. t. d. Leta 1345. se imenuje vitez Ivan Kamniški (Izvestja I. 9.) in prav isti leta 1356. v italijanski obliki »Anzel di Stayn« (Mon. Slav. merid. III. 310) Ta pa menda ni bil lastnik Starega gradu, nego le plemenit vojak, ki je ponujal svojo službo raznim vladarjem. Vender čitamo še leta 1362. o Gerlochu Kamniškem, ki je bil priča, da je prodal Nikolaj Summerekker (t. j. Smrekar) svojo hišo in utrjen dvor (»Purksäss«) ob Dolenjem gradu v Kamniku Nikolaju Kolovškemu (Mitth. d. hist. Ver. f. Krain, 1861, str. 51, regist. 52). — Opisuje mestne utrditve, naj bi bil g. pisatelj natančneje zabeležil, kje so stala vrata proti »Grabnu«, ker se ta še dandanašnji najlože pokažejo. Dobro bi bilo tudi povedati, katere sedanje hiše so bile nekdanji »dvorci« raznih samostanov (27). Namesto »špital« (20 in pozneje) naj bi se rabil rajši izraz gostinjec (hospicij), ker ta bolje odgovarja namenu one ustanove. Neumevno je, kako more g. pisatelj rabiti obliko »Otaker«, namesto povsod znane Otokar (še Dimitz piše »Ottokar«). Pri zgodovini mesta Kamnika naj bi se še povedalo kaj o prazgodovini, o gradiščih v okolici, o rimskem kamenu »Caio Dindio« in o onem pri Sv. Primoži. Važno je poročilo, da je cesar Ferdinand I. v svojih denarnih zadregah dné 17. nov. 1533. leta obetal in dné 1. apr. 1535. leta tudi zapisal Stari grad Vitu in njegovemu sinu Fračišku Thurnu (iz goriške rodovine), »najvišjemu dednemu deželnemu dvorniku na Kranjskemu, (prav tako tudi Polhov gradec in Fužine; Rudolfinum I/48). Pomembno je tudi, da je jedna izmed treh kapelic na Malem gradu posvečena sv. Elgidiju (sv. »Loju«), patronu kovačev! — Davki, katere so plačevali meščani (41), naj bi se naveli po Milkoviči (Mitth. Mus. Ver. f. Krain, 1889, 39) in takisto meje deželnega sodišča kamniškega (49). Iz Milkovičevega opisa izvajamo, da je pač še Kolovrat spadal pod Kamnik in brzkone tudi kokerska dolina do Jezera, a nikakor ne kakov del Štajerske. Ali se »Sand Thomas« res išči v Dolini, nad Sv. Heleno, ali morda v Dolu (tam je Tomažev malin), ali pa verjetneje v Krašnji, kjer je župna cerkev sv. Tomaža, (tudi Loka

je tam blizu, ki se omenja v isti župi pri Milkoviči str. 31)? — Zelo hvalno je, da se je g. pisatelj oziral tudi na krajevne pripovedke, le škoda, da jih ni vzprejel več in da ni rajši zapisaval iz narodovih ust, nego da je posnemal modernega pesnika. Tisto modrovanje o kamniškem jezeru na str. 137. je čisto nepotrebno, ker v zgodovinskih časih jezera v Kamniku gotovo ni več bilo. Na močvirnat, vodat svet pa kaže mestna patrona sv. Marjeta, ki se vidi tudi v mestnem grbu, le da je tu pomešana in združena z zakletu deklico Veroniko, ki ima ribji rep. Ta spominja kozmogoniške pripovedke o »ribi Faroniki«, ki baje drži vso zemljo: »Če bom jest z repom zvila — Ves svet se stresel bo; Če bom pa hrbet zvrnila — Ves svet pogubljen bo!« (Vestnik k »Zori«, 1873, str. 176). Otlina z zakladi na Malem gradu se omenja že leta 1263., ko je Friderik Ortenburski zapustil svojemu bratu Henriku »antrum et castrum Lapis« (Šumi, Urkundenbuch, 249). — Jezik je gladek, vendar nahajamo nekaj manjših pogreškov: rokodeljci (25), ukužen (m. okužen 32), odlok (m. odlog, 33), Varaždin ni na Ogerskem (32), in v Beča h (37) nikakor ne gre pisati, ker ljudstvo izgovarja: Běč, Běčá, a v starih listinah se piše »Fütsch« (Milković, 49) in uradni imenik rabi torej pravilno obliko »Buč«.

S. R.

Didaktika Jana Amosa Komenskega. „Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani“ je osnovalo posebno pedagoško knjižnico, v katere prvem zvezku je nadučitelj g. *Jernej Ravnikar* priobčil prevod Komenskega „Didaktike“. O tej knjigi, slovečem delu slavnega pedagoga, zdí se nam vsaka priporočna beseda odveč; potrebno pa je, da izrečno pohvalimo „Slovensko učiteljsko društvo“, ker se je lotilo izdajanja pedagoške knjižnice, in g. Ravnikarja, ker je oskrbel lep in gladek prevod. Cena 50 kr.

Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko imajo v 2. sešitku to-le vsebino: Prof. S. *Rutar* poroča nadalje o izkopinah pri sv. Luciji blizu Tolmina, prof. dr. *Fr. Kos* priobčuje regeste k domači zgodovini devetega stoletja, prof. *Jos. Apih* razklada v zanimljivem članku, čegar gradivo je nabral v listinah ljubljanskega muzeja, kakšna je bila na Kranjskem obrtna politika 18. veka, in naposled arhivar A. *Koblar* završuje svoje drobtinice iz furlanskih arhivov. — V „Malih zapiskih“ čitamo o prazgodovinskih najdbah na Kranjskem leta 1894., beležko o francoskih kroglah v Ljubljani in poročilce o imenitnih birmancih v Ljubljani leta 1600. Na zavitku je zapisnik darov deželnemu muzeju leta 1894. in zapisnik knjig in časopisov, ki so jih poslala zvezna društva „Muzejskemu društvu za Kranjsko“ od dne 23. jan. 1893 do dne 14. febr. 1894.

»Slovenska knjižnica« je prinesla v svojem 15. snopiču tri krajše povesti, katere smemo prištevati boljšim spisom, kar jih je bilo priobčenih v tej zbirki. Sosebno krasna je povest „Kjer je ljubezen, tam je Bog“, ruski spisal grof Lev Tolstoj, poslovenil *Adolf Pahor*; drugi povesti sta „Rakvar“ (Grobovščik), ruski spisal A. S. Puškin, poslovenil *J. K—j*, in „Božena“, iz češčine preložil *Rný*. — V 16. snopiču čitamo povest „Turopoljski top“, hrvaški spisal Avgust Šenoa, poslovenil *Peter Medvešek*, in „Dvoboj“, iz zapiskov prijateljevih, spisal Svatopluk Čech, poslovenil *J. M. Frankovski*. Oba prevoda sta dobra in zanimljiva, prvi je lepši od drugega.

Najnavadnejše jezikovne napake učencev ptujskega okrajnega glavarstva in kakó je naj učitelj iztrebi. Govoril dné 7. avgusta 1893. pri uradni učit. konferenciji v Ptuij *Anton Kosi*, učitelj v Središču. — Vsebinska tega ponatiska iz letošnjega „Popotnika“ je razvidna iz naslova. Želeli bi, da bi se po marljivem g. pisatelji ravnali tudi njega gg. tovariši in po njegovem vzgledu zatirali jezikovne napake v svojem bivališči. Cena brošurici 12 kr.

Potovanje v Liliput. Čudovita zgodba. Poslovenil *Vinko Bregar*. V Ljubljani 1894. Založil Janez Giontini. 76. str. — Znani Swiftov spis o Gulliverjevih potovanjih je

preložen malone v vse jezike evropske in je v tem prevodu priromal tudi k nam. Odkod je prevajal g. izdatelj, tega nam sicer ni povedal, vendar kaže ves zlog, da se je močno, preveč naslanjal na nemško knjižico take vrste. Sicer je knjižica 20 kr. vredna.

Feldmaršal grof Radecki. Sestavil *Fr. N.* V Ljubljani 1893. Založil Janez Gi-
ontini. 80 str. — Knjižica ni brez jezikovnih in stilistiških hib, vendar pa je pripove-
dovanje v obče gladko in zanimljivo, tako da se radovedni preprosti bralec, kateremu
je se posebno namenjena, ne bode spotikal ob posamičnih nedostatkih. Lično delce, čegar
naslovni list je okrašen s podobo Radeckega, stane samo 20 kr.

† **P. Florentin Hrovat.** Dne 3. m. m. je umrl v Novem Mestu p. *Florentin Hrovat*
v 47. letu svoje dobe. Porodil se je dne 11. maja 1847. leta v Gorenjem Tuhinju, stopil
leta 1865. v red sv. Frančiška in bil leta 1870 posvečen v mašnika. Od leta 1872. je
deloval na ljudski šoli v Kamniku, od leta 1875. pa na ljudski šoli v Novem Mestu,
katero je vodil od leta 1877. do svoje smrti. Pater Florentin Hrovat je bil plodovit
pisatelj za mladino, kateri je poslovenil več povestij Krištofa Šmida in spisal »Kranjska
mesta«; mimo tega je pridno pisal za družbo sv. Mohorja, priobčil opis okrajnega gla-
varstva novomeškega in sodeloval pri raznih listih, N. v. m. p.!

Razpis pisateljske nagrade. Ocenjevalni odbor za mladinske spise pri »Zavezi
slovenskih učiteljskih društev« razpisuje darilo prof. *A. Bezenika* v Plovdivu v znesku
5 avstrijskih cekinov za zbirko najboljših pesenc za slovensko mladino.
Pesence naj imajo, ako mogoče, tole razdelitev: I. Otroško srce (ljubezen do
matere, do očeta, izpolnjevanje četrte božje zapovedi, mati uči otroka moliti, ljubezen
do bratov in sestrâ, tovarišev, rojakov in do národa); II. Prigodne pesmi (rod-
binski in cerkveni prazniki i. t. d.); III. Veselje mladine (pesmi o raznih otroških
igrah in delih, n. pr. pastir na paši, deček pomaga očetu orati, deklica materi presti,
šivati i. t. d.); IV. Šola (kako si bistrimo um in oblažujemo srce, kako spoštujemo du-
hovnike in učitelje, kako bodimo prijazni do součencev i. t. d.); V. Poklic (slovenski
oratar, drugi stanovi, vsak stan je vreden spoštovanja, v vsakem stanu je človek lahko
srečen). Pesence naj bodo kratke, lirske ali epske; epske so lahko nekaj daljše. Knji-
žica obsejaj blizu 3 tiskane pôle v mali osmerki ali pa 5 tiskanih pol v šestnajsterki.
Rokopisi brez podpisanega imena pesnikov — pravo ime se dodaj na posebnem za-
pečatenem lističi — naj se pošiljajo načelniku gorenjega odbora g. *Janku Lebanu*, na-
učitelju v Begunjah nad Cerknico, vsaj do dne 20. julija t. l. Darilo izplača daro-
vatelj sam dne 1. septembra t. l. Ostali rokopisi se na zahtevo vrnejo.

Iz odborove seje »Matica Slovenske« dne 26. malega travna t. l. — Pozivu
ljutomerskega učiteljskega društva, da bi »Matica« nabirala doneske za pokritek stroškov
ob prenosu Freuensfeldovih zemeljskih ostankov v domačo zemljo, »Matica« ne more
ustreči, ker to ne spada v nje področje. — Predsednik se spominja pokojnega odbor-
nika Ivana Tomšiča. — Zapisnikar poroča v imeni gospodarskega odseka o društvenih
računih za leto 1893. Dohodkov je bilo 9023 gld. 20 kr., stroškov pa 7531 gld. 47 kr.;
potrošilo se je 489 gld. 73 kr. menj, nego bi se bilo smelo. Proračun kaže 19 gld.
80 kr. prebitka; za izdavanje knjig je odločenih 5200 gld. Društveno imenje se je po-
množilo za 1137 gld. 29 kr., dasi »Matica« ni prejela nič večjih volil in je na kurzu
pridobila le 18 gld. Vrednost depozit znaša 4384 gld. 34 kr., vrednost ustanov 33442 gld.
39 kr., izmed njih posebe Knezova 30541 gld. 96 kr., kar dá 1236 gld. 25 kr. letnih
obrestij. — Ker je dosedanjemu društvenemu tajniku poslovna doba zopet potekla, po-
trdi ga odbor iz nova za deset let. — Tajnik poroča o knjižnih darilih društvom,
šolam i. t. d., o poverjenistvih, o knjižnici, ki je v zadnji dobi narasla za 44 knjig,
vezkov in časopisov ter naposled o društvenikih, izmed katerih sta dva ustanovnika

umrla. Za lani je „Matici“ plačalo 2086, za letos doslej 474 letnikov. Od zadnje seje društvu ni pristopil na novo noben ustanovnik, pač pa 27 letnikov in 1 naročnik.

XXIX. veliki zbor »Maticе Slovenske« je bil dne 17. m. m. pod predsedstvom prof. *Fr. Levca*. Predsednik je v svojem nagovoru poudarjal veseli napredek, ki se kaže v „Matici“ od leta do leta. Letos se je število društvenikov pomnožilo za 160 društvenikov, kar je izvestno dokaz, da obeta „Matica“ vzrasti v lepo košato drevó. Še ugodnejše je gmotno stanje; društvena imovina se je pomnožila za 1100 gld., takó da ima dandanes nad 57000 gld. in da je lahko odmenila za knjige okroglih 5200 gld. Ta vsota pa je še večja zaradi Jurčičeve in Knezove ustanove in znaša nad 6000 gld. „Matica“ je torej dosegla letos nekakšen vrhunec. Ta veseli razvitek nam je porok, da je „Matičino“ delovanje v pravem tiru. Kolo pisateljev je od leta do leta večje; nikoli ni odbor v zadregi zaradi rokopisov; znameniti pisatelji so obetali „Matici“ monografije in razprave za več let. — Tajnik *E. Lah* je poročal o odborovem delovanju v dóbi od dne 1. junija 1893. leta do dne 30. aprila t. l. (Važnejše stvari smo itak prijavljali sproti). — Poročilo o društvenem novém gospodarstvu v dóbi od dne 1. januarja do dne 31. decembra 1893 leta (glej poročilo o odb. seji „Maticе Slovenske“ v današnjem listu) odobri se brez razgovora. — Takisto se odobri načrt novemu opravičnemu redu, katerega je bilo treba zaradi lani izpremenjenih društvenih pravil. — V odbor se izvolijo vsi odstopivši odborniki, namesto umrlega Ivana Tomšiča pa *A. Žumer*.

Obči zbor »Pisateljskega podpornega društva“ je bil dne 30. aprila v ljubljanski čitalnici pod predsedstvom *dr. J. Vošnjaka*, ki se je s toplimi besedami spominjal umrlih pisateljev Gestrina, Freuensfelda in Tomšiča ter potem povabil društvenega tajnika prof. *R. Peruška*, da poroča o društvenem delovanju v minulem letu. Tajnikovemu poročilu posnemljemo, da je društveno delovanje nekamo izgubilo svojo živahnost, čemur je pač vzrok preobilica slovenskih društev, ki štejejo med svoje člane malone vedno iste osebe. Odkar je umrl Cimperman, ni društvo redovito podpiralo nobenega pisatelja, saj tudi nimamo nikogar, ki bi bil samó pisatelj, pač pa je pomagalo Freuensfeldu, da se je šel zdraviti v Karlove Vare, in dovolilo posojilo nekovega društveniku-pisatelju. Sklenilo se je tudi, naj se izterjajo dolгови od onih podpirancev, ki so dobili stalne službe. — Pesniku Gestrinu, ki je umrl lanske počitke, priredilo je društvo sijajen pogreb. Pokojnikovo podobo je zvršil po društvenem naročilu slikar *Lj. Grile*, društvo pa jo je potem poklonilo „Narodnemu Domu“, kar nima sám svojih prostorov. Društvo je naročilo tudi nagroben spomenik pesniku Cimpermanu. Vzidal se je namreč kamen z napisom; medajlon od kararskega marmorja pa, katerega je zvršil *A. Gangl* na Dunaji, poklonil se je kranjskemu muzeju, ker bi bilo škoda takšno delo izpostavljati vremenjskim neprilikam. Kranjski deželni odbor je vzprejel darilo in plačal donesek za nagrado umetnikovo. — Dne 9. decembra je priredilo društvo Gestrinov večer, društvenega večera pa ni bilo nobenega; odbor bi rad obnovil take večere, ako bi bilo več zanimanja zanje. — V Črnem Vrhu nad Idrijo se je osnoval odbor za vzidanje spominske plošče pokojnemu Cigaletu, ali odbor „Pisateljskega podpornega društva“ je odklonil sodelovanje, ker je zanimanje za take slavnosti popolnoma izčezlo, sosebno pa tudi zaradi neugodnega gmotnega stanja. Tudi pozivu ljutomerskega učiteljskega društva, ki je prosilo podpore za prenos zemeljskih ostankov Freuensfeldovih iz Prage v Ljutomer, odbor ni ustregel, ker je podpiral pokojnika živega. — Končno je sklenil odbor poskrbeti za novo izdajo Prešérnovih poezij. Volil se je odsek, da ustanovi načela, po katerih se priredi ta izdaja. — Pobiranje doneskov za Prešérnov spomenik napreduje kaj sporo, čemur se ni čuditi, če pomislimo, za koliko namenov je treba narodnjakom sezati v žep. — Društveni blagajnik *A. Funtek* je nato poročal o društveni imovini,

deli ruskih in poljskih romanopiscev, vreden je našega priznanja. Slovenci imamo sicer tudi „Slovansko knjižnico“, ali ona podaja svojim čitateljem samo drobne ruskih in v obče slovanskih pisateljev. Zdi se nam, da ponuja samo odpadke dragih kamenov, nikar da bi nudila pravo, lepo ubrušeno kamenje. »Matica hrvaška« je razumela svoj zadatek drugače. Ponudila je čitateljem svojim takoj dva znamenita romana. V prvem, »Plemičko gnezdo« naslovljenem, riše Turgenjev z vseh strani pristno sliko ruskega društva, ki je v tem romanu okvir povesti dveh src, katerima usoda ni privoščila zaslužene in pričakovane sreče. V drugem romanu »Rudjinu«, nam kaže Turgenjev človeka, ki propada zaradi nestalnosti svoje. Rudjin je nekakšna prilika ruskega národa. —

Premda je g. Milivoj Šrepel po nálogu „Mat. hrv.“ prevod spopolnil in popravil prema izvirniku, vidi se prevodu venderle prejasno, da ni opiljen. Nekatera mesta so ostala tudi sedaj neumevna. Druga nam kažejo preočito, da je prevodilec-upotrebljavaj nemški prevod, kadar ruskega ni razumel. Takó se nam zdé grde nemščini te-le rečenice : „sate je davao u muzici“ (sate = ure mesto lekcije, ali »poučaval je v muziki«), „često puta se prebacio“ (er überstürzte sich), „služinčadi ni njihove duhe ne podnosi“ (von der Dienerschaft konnte er nicht einmal die Gerüche ertragen), „ima zame Bogu hvaliti“ (er hat es mir Gott zu danken), „upitao je Boncourt“ (er fragte die Boncourt). Čudno se čitajo tudi izrazi „plava čarapa“ (Blaustrumpf), „pod papučom ženinom“ (unter dem Pantoffel seiner Frau), „srebrna topola“ (Silberpappel). Takih stvari bi se dalo navesti kaj mnogo.

Nekateri stihi so navedeni v ruskem jeziku. Tako so delali tudi naši prelagatelji in delajo deloma še sedaj. Tem bi jaz prišepnil v uho to-le: Ako sem toliko več jeziku ónega dela, čegar prevod se mi ponuja, da morem razumeti stihe v originalu, moral bi biti pravi ljudjak, da bi prozajske dele čital v prevodu, navadno netočnem. Ako torej prevodi niso za ljudi, večče onemu jeziku, v katerem je knjiga napisana iz početka, nego za take, ki ne poznajo tega jezika, naj blagovolé prevoditelji prevajati tudi stihe, in sicer v prozi, ako jih niso sposobni prevesti v pesniški meri! —

Ilirski glasbenici. Prilozi za poviest hrvatskoga preporoda. Napisao Fr. Š. Kuhač. Sa osam slika . . . Zagreb 1893. Izdanje „Matice hrvatske“.

Znameniti glasbenik hrvaški, g. Fr. Ksaver Kuhač-Koch, pridobil si je za razvoj hrvaške národne glasbe velikih zaslug s svojimi znanstvenimi preiskovanji na polji domače glasbe. Znano je njegovo ogromno delo, zbirka južnoslovenskih popevk, ki je glasen dokaz njegovega temeljitiga glasbenega znanja in neumorne delavnosti. Zmoter njegovega truda je dokazati, da se mora umetna gласba naslanjati na národno glasbo, ako hoče kaj proizvesti, kar ugaja modérnemu ukusu. Poleg tega nastojanja zbira g. Kuhač marljivo vse priloge za zgodovino domače glasbe, in naposled je več glasbenik v teoriji in praksi. V gori navedenem delu opisuje življenje 18 skladateljev, izhitrilcev (improviatorjev), pevcev in zbirateljev národnih popevk iz dóbe glasovitega ilirizma, ki ni samó književnosti probudil v novo življenje ter jo povel na nov pot, nego tudi položil temelj razvitku v ostalih strokah duševnega života. Kolike vrednosti pa je bila glasba v obče in pesem posebe za vzbuditev národnega življenja iz prejšnjega mrtvila, to je tudi Slovencem znano iz dóbe njih preporoda. Nedvojbeno je smel torej pisec pričakovati, da mu bodo čitatelji hvaležni za životopise ónih glasbenikov, ki so po svoje doprinašali za národni „uskr“. — Poleg nekaterih menj znamenitih ali ilirstvu oddaljenih móž se opisujejo drugi, ki so mnogo vplivali na razvoj národne stvari, dasi njih umetniško delovanje ni dovršeno. Nas zanimljeta sosebno dva, Livadić (rodóm Celjan) in Stanko Vraz. — Razven životopisov doznavamo iz te knjige mnogo zanimljivo črtico o postanji znamenitih pesmij, n pr. himne „Liepa naša domovina“, „Još Hrvatska ni pro-

pala", „Ljubimo te, naša dika.“ — Pisatelj je pisal svojo delo z domorodnim zanosom. Nepotrebno se nam zdi opadanje na tedanje učitelje glasbe v hrvaških mestih, ki so bili večinoma Nemci. Da so se konservativno držali tedanjih pravil umetne glasbe, ni dokaz niti njih gluposti, niti zlobi; vsaki novi ideji je treba časa, dokler dozori in zmaga. Nekatere anekdote se mi zdé malo verjetne, n. pr. da je grofica Erdödyjeva ponoči ob 11. uri vzprejela dva neznanca gledališka ravnatelja in entuzijasta, pa jih v družbi pridržala do zore. V jezikovnem pogledu bi omenil, da mi se zdí nepotrebno zamejnavati obče znane izraze s skrpanimi ali pa vsaj neznanimi besedami, kakeršne so n. pr. „glazbotvoriti“ n. „zložiti, komponovati“, „sazvuče (harmonija)“, „pielo (serenada)“, i. dr.

Vjekoslav Klaić. Hrvatska pjesmarica. Sbirka popjevaka za skupno pjevanje. Izdala „Matica hrvatska“. Zagreb Tisak Karla Albrechta. 1893.

S to pesmarico sta si pridobila veliko zaslugo „Matica Hrvatska“ in g. profesor Klaić, ki je znan ne samo kot strokovnjak po svojih povestniških delih, nego tudi kot glasbenik. Komu ni znana njegova prekrasna popevka „Svracanje“? Izdajal je tudi strokovnjaški list „Gusle“. Iz pristopa izvajamo te-le točke: „Najsilnejše so, kar se tiče vpliva na srce ljudsko, domorodne pesmi budnice. Kakšen vtisek imajo domorodne pesmi na narod, to so tudi Hrvatje dovoljno izkusili za Ilirstva, ko so se pele pesmi, ki odgovarjajo duhu in temperamentu naroda. Glasbena literatura za moški zbor se je od tega sicer obogatila, ali zanemarilo se je jednoglasno ali dvoglasno pevanje domorodnih, narodnih in obnarodnih pesmi. V zbirko so se vzprejele rodoljubne pesmi ilirske dōbe, potem pa tudi patrijotske pesmi novejšega postanja, ljubavne pesmi, poskočnice, zdravijce in naposled nekoliko udomačenih slovenskih popevk. Veliko truda je zadala končna redakcija melodij, ker se nahajajo od mnogih pesmij različne varijante. Tudi jezik popevke se je moral popraviti — ne vselej uspešno; teksti so se sčasoma jako predru-gačili, čemur so bile poglaviti vzrok silne premene književnega jezika od leta 1835. pa do danes.“

Na konci so pridejane opazke, v katerih se navajajo zanimljivi podatki o postauji in poretlu različnih pesmij. Iz teh opazek zvedamo tudi to, da se je povsod ime ilirsko, slovansko ali srbsko zamenilo s hrvaškim. To ravnanje se dá opravičiti s stališča izdajateljevega, premda bi nam bilo milejše, da je ostal tekst takšen, kakeršen je bil iz početka.

Knjiga bode tudi Slovincem dobro došla; saj se je tudi med Slovenci udomačilo mnogo hrvaških pesmij iz one ilirske dōbe, ko je ilirizem s svojimi valovi poplaval tudi Slovensko — žal, da ne trājno. Iz te dōbe so tudi pri nas znane pesmi „Još Hrvatska ni propala“, „Kje dom je moj“, „Lepa naša domovina“, „Prosto v zraku ptica leti“ i. t. d. Pa tudi mnogo ljubavnih pesmij se je našim pevcem omilelo, n. pr. „Miruj miruj srce moje“, „Sječaš li se onog sata“ i. dr. Takisto tudi zdravijce. Pesmarica je ukusno in trdo vezana ter ima jako pripravno obliko, da jo je moči vtekiniti v žep.

(Konec prihodnjič.)

R. Perušek.

Iz hrvaške književnosti. Kot ponatisek iz zagrebskega „Obzora“ je izšel v posebni knjigi „Škratac“ („Skopuh“), katerega je po znanem vlaškim pisatelji H. Gonscienciji preložil J. Zorić. Denašnja novelistička tehnika je sicer v marsičem drugačna od one, katero uporablja Gonsciencia; tudi je marsikaj v njegovih povestih najjivno, izdelano po izvestnih šablonah, ali karakteristika mu je srečna, pripovedovanje zanimljivo in živahno. V „Skopuhu“ sta se posebno jasno (prav za prav mračno) očrtana starec „ujak Žan“ in zlobni licemerec Tiš, samó da je slikal pisatelj časih venderle prečno; tem prijaznejša je idila v zakupnem dvorcu, kjer živé zgolj dobri ljudje, časih veseli in preprosti kakor otroci. V obče: povest je vredna, da se prečita, sosebno, ker je prevod

lep in gladek. „Škrtač“ se dobiva v knjigarni „Dioničke tiskare“ v Zagrebu po 60 kr. izvod.

Iz srbske književnosti. Izšla je in se dobiva v državni tiskarni v Belem Gradu in v vseh knjigarnah srbskih knjiga „Skupljeni gramatički i polemički spisi Vuka Stef. Karadžića“, knjiga prva, 8°, str. XVI. in 224. Cena 3 dinare. V tej knjigi so natisnjeni Vukovi književni proizvodi prve dōbe (od leta 1814.—1818.), in sicer: 1. Pismenica srpskoga jezika; 2. Recensija „Usamljenog Junoše“; 3. Prva objava o Srpskom Rečniku; 4. Odgovor na Palinodiju ili Obranu debeloga jera; 5. Recensija I. i II. knjige „Ljubomira u Elisijumu“; 6. Mali odvrtač Vidakoviću; 7. Odgovor Mih. Fil. Grujoviću; 8. Druga objava o Srpskom Rečniku; 9. Napomene članku o dogubom H; 10. Odgovor gospodinu —H—; — in v „Dodatku“; Save Mrkalja „Salo debeloga jera“ in še pet drobnih prilogov. — Od Vukovih spisov se tiskata in bodeta dovršeni najkasneje do meseca avgusta t. l. tudi knjigi: 1. „Srpskih narodnih pjesama“ knjiga III., v katerih so narodne junaške pesmi o hajdukih in uskokih; in 2. „Gramatičkih i Polemičkih spisa“ knjiga II., v kateri so razprave in kritike o srbskem jeziku in pravopisu iz druge dōbe Vukovega delovanja (od leta 1818.—1835.). — Od prejšnjih izdaj se še dobivata prva knjiga „Srpskih narodnih pjesama“ (4 dinare) in drugi zvezek „Srpskoga Rječnika“ (4 din. 50 par).

Kot ponatisek iz „Letopisa Matice Srpske“ je izšla temeljita studija „Andrija Kačić Miošić, slovinski pesnik“, spisal Dan. A. Živaljević. Dobiva se v knjigarni bratov Popovičev v Novem Sadu; cena 2 dinara.

Književnost v Bosni. Te dni smo zopet dobili lepo knjigo: „Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini.“ Urednik Kosta Hürman, vladin svetnik. Na 199 stranéh nam različni in vešči pisatelji podajajo dokaj zanimljivega berila. Ne vemo, kateri razpravi bi dali prednost, zakaj vse so znatne vrednosti ne samo za one, ki bivajo v okupiranih deželah, nego tudi za ostali naobraženi svet. Vsebina te knjige je: V. Radimsky: „Izveštaj o iskopinama u Domaviji kod Srebrenice u godinama 1892 i 1893. (Sa 52 slike u tekstu i 4 table). — Otmaz Rajser: „Lastavice Bosne i Hercegovine“. — Karlo Patsch: „Rimske starine iz Goražda“. (Sa 5 slika u tekstu). — Kosta Hürman: „Dalje recenzije o djelima: „Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Hercegovina“ in „Römische Strassen in Bosnien und der Hercegovina“. — Dr. Čiro Truhelka: „Frigijska kapa, komad bosanske ženske nošnje“. (Sa 9 slika u tekstu). — Franjo Fiala: „Rimski nahodjaji iz Bosne“. (Sa 3 slike u tekstu). — V. Radimsky: „Gromile u bilečkom kotaru u Hercegovini“. (Sa 8 slika u tekstu). — Karlo Patsch: „Prilog povijesti grada Nove“. (Runović). (Sa 1 slikom u tekstu). — Franjo Fiala: „Jedna prehistorička naseobina na Debelom brdu kraj Sarajeva“. (Sa 12 slika u tekstu i 16 tabla). — Emilijan Lilek: „Vjerske starine iz Bosne i Hercegovine“. — Karlo Patsch: „Grčki novci bosansko-hercegovačkog zemaljskog muzeja“. — Dr. Čiro Truhelka: „Starobosanski natpisi“. (Sa 10 slika u tekstu). — Različito: Mehmedbeg Kapetanović-Ljubušak: „Carski zet, veliki vezir Rustampaša“. — Dušan Nikolić: „Trgovci“ (celepiče). —

V jednom letniku izidejo štiri take knjige, katerim znaša letna naročnina s poštnino 2 gld., posamezni zvezki pa se prodajajo po 80 novč. s poštnino vred. Uredništvo je v palači deželne vlade v Sarajevu, upravništvo pa pri deželnem ekonomatu. Jezik tej knjigi je lep, sestavki napisani temeljito; seosebno zanimljiv je spis profesorja na sarajevski gimnaziji g. Lileka: „Vjerske starine iz Bosne i Hercegovine“. Po tej knjigi naj bi segli tudi naobraženi Slovenci!

Drobne novice. Praški kipar prof. Myslbek je dobil na dunajski umetniški razstavi zlato svetinjo za izložena dela. — Slavni poljski slikar Siemiradzki je poklonil krakovskemu gledališču zaveso, ki je neki takó krasna, da nima nobeno gledališče na svetu jednake. Sam Siemiradzki pravi, da mu je to najlepše delo.

Češka slikarska akademija. Stavbinski svetovalec *Jožef Hlavka*, ustanovitelj češke akademije znanostij in umetnostij, podaril je zopet 100.000 gld., da se ustanovi češka slikarska akademija v Pragi.

Listnica. Poreški. Vaš „sonet“ zasluži, da se nekoliko pobavimo ž njim. Vi pojete:

Uzrem nad sabo Febej Apolóna,
Siroč(!)mak celi dan požira hrup
In prah, ker sili ga ljubezni up,
Da ziblje voz v drugo stran zatona.

To je res velikansko! Pri nas je zaljubljen mladenič navajen samo ob gotovih urah napraviti svojo promeuado in eventuelno požirati tudi prah bodisi po Dunajski ali Tržaški prašni cesti in zibati kosti svojega rojstva od jedne cestne strani na drugo, koder se mu zdi bolj ugodno. Vaš „Febej Apolon“ pa dela to ves dan in požira prah, seveda „kozmiški“, in vrhu tega še „hrup“. Pravijo sicer, da vlada tam góri večna tišina, ampak Vaš Febej je tankih ušes, zakaj

Odpel Marija ave glas je zvana,
Končal sè trudom bog je dan gorjup,

in kakor naš zidar svojo ometačo, tako vrže tudi Vaš bog svoje vajeti ob „Ave Mariji“ iz rok, in

— stokrat plača zemlje ga poljub,
Ko veže ju ljubezni tesna spona.

Tega si sicer ne moremo prav predstavljati, toda to je pač tako, kakor recimo rendez-vous pri nas.

In potem:

Jokaje obledi nad njima zora,
In slednji žarek njenega zastora,
Tresoč se, v zéhajóčo noč zaspi.
Zakaj se zora joka, zakaj obledi, zakaj zaspi nje žarek? Ali potolažimo se, zakaj že
— drugo jutro prismehlja aurora,
Zatlé v zlatih iskrah led in gora,
Po ljubi v novo Febej hrepeni.

Ubogi Febej! Zopet gré — prah požirat!“ —

— Kokrán. „Pevce“ je poln refleksij iz Prešérna; n. pr. že začetek: „Bil nekda je pevec vesel ino mlad“. — Gvozdén. Brezimnih pesmij ne vzprejemamo.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrta leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj Janko Kersnik. — Odgovorni urednik dr. Ivan Tavčar.

Upravišтво »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.